Ўзбекистон АДАБИЁТИ ва САНЪАТИ

ÖZBEKISTON ADABIYOTI VA SAN'ATI

1999 йил

ҲАФТАЛИК ГАЗЕТА

1956 йил 4 январдан нашр этила бошлаган

• 24 сентябр, №38-39 (3525) •

ЁШЛАР – МИЛЛАТНИНГ ЭРТАСИ

Муҳаррир минбари

Ёшлар тарбияси ҳар бир жамиятда, ҳар бир мамлакатда ҳамиша ҳам алоҳида аҳамият касб этиб келган. Зеро, ўсиб келаётган ёш авлоднинг маънавий камолоти, дунёқараши, ўтмиш ва келажакка муносабати, замонавий билимларни нечоғли эгаллаганлиги охир-оқибатда шу мамлакат, шу миллатнинг тақдирини белгилайди.

Иккинчи жаҳон урушидан кейинги воқеаларга кўз ташласак, ёшлар тарбияси тўғрисида ғамхўрлик қилиш нақадар аҳамиятли эканлигига яна бир бор ишонч ҳосил қиламиз. Маълумки, уруш туфайли бир қатор мамлакатларнинг иқтисоди деярли издан чиқди, саноати вайрон этилди, фан ва техника тараққиётига жиддий путур етказилди. Мана шундай мамлакатларнинг бири Япония бўлиб, у урушда мағлубиятга учради, пухта режа асосида иш тутмаса узоқ йиллар давомида ривожланган дунё мамлакатлари сафидан жой ола олмаслиги аниқ кўриниб турарди.

Япония мамлакатнинг аввалги мавқеини тиклашда асосий эътиборни ёшларга қаратди, мактаб ўқувчилари учун ҳамма шароитлар яратиб берилди. Саноатни автоматлаштириш ва компьютерлаштиришга, фан ва техника соҳасида жаҳон мамлакатларида эришилаётган ютуқларни ўрганиш ва ўзлаштиришга жиддий эътибор қаратилди. Натижада, орадан қисқа вақт ўтиб, ёшлар орасидан иқтидорли мутахассислар, муҳандислар, олимлар, ихтирочилар етишиб чиқди. Уларнинг илмий-ижодий салоҳияти, Ватан равнақи йўлидаги фидойи меҳнатлари билан мамлакат тез орада ўз мавқеини тиклади, жаҳон ҳамжамиятидан муносиб ўрин эгаллади.

Ёшлар тарбиясига алоҳида эътибор берган бошқа мамлакатларда ҳам айни шу ҳолат юз берди.

Мамлакатимизда мустақилликнинг дастлабки кунларидан бошлабоқ ёшлар тарбияси давлат аҳамияти даражасига кўтарилганлиги бежиз эмас, албатта. Президентимиз Ислом Каримовнинг деярли барча нутқ ва мақолаларида, Олий Мажлис сессияларида сўзлаган маърузаларида ёшлар мамлакатнинг, демакки миллатнинг, давлатнинг келажаги эканлиги алоҳида эътироф этилади. Юртбошимиз ташаббуси билан давлатимизнинг ёшлар тўғрисидаги сиёсатига доир Қонун қабул қилинди. Иқтидорли ёшларни чет элларда таълим олишини қўллаб-қувватловчи «Умид» жамғармаси ташкил этилди.

Кейинги пайтларда олий ва ўрта махсус таълим тизимида олиб борилаётган ислоҳотлар, халқ хўжалигининг етакчи тармоқлари бўйича ихтисослаштирилган коллеж ва лицейларнинг очилиши, уларнинг замонавий техник воситалар билан жиҳозланиши Ўзбекистонда ёшлар тарбиясига берилаётган жиддий эътиборнинг далолатидир.

Айни кунларда «Умид» жамғармаси грантларини қўлга киритган юзлаб ёш йигит-қизлар АҚШ, Буюк Британия, Германия, Франция, Италия, Япония каби ривожланган мамлакатларнинг нуфузли олий ўқув юртларида таҳсил олмоқдалар.

Ёшлар тарбияси маълум вақт ичида шуғулланиладиган мавсумий иш эмас. Ёш авлод қалбида чинакам ватанпарварлик ҳиссини тарбиялаш, миллий ғурур ва ифтихор туйғуларини уйғотиш, миллат ишига садоқатли қилиб камолга етказиш учун тарбия ишини жуда авалдан, аниқроғи, оиладан, мактабгача тарбия муассасидан бошламоқ керак.

Оиладаги тарбия — барча тарбияларнинг асоси ва ҳал қилувчи бўғини ҳисобланади. Бола асосан ўз ота-онасига, ака-укаларига тақлид қилиб улғаяди. Оиладаги соғлом муҳит, ота-оналарнинг ўзаро муносабатлари, сўз ва амаллари мурғак қалб зеҳнида нақшланади, дунёқарашини шакллантиради. Бола онгида у ўз уйида, атрофида кўрган, кузатган нарсалари, эшитганлари бир умрга муҳрланиб қолди. Бинобарин, бола ёшлигида ўзи гувоҳ бўлган яхши нарсаларни ҳам, ёмон нарсаларни ҳам унутмайди.

Бола тарбияси ўз ҳолига ташлаб қўйилган оилаларда болалар, табиийки, ўз ҳолларича ўсадилар. Бундай оилаларнинг фарзандлари учун кўча воқеалари, атрофларида юз бераётган нохўш воқеалар «тарбиячилик» қилади.

Бола тарбиясида энг муҳим ҳолатлардан бири у бўш вақтини қандай ўтказаётганидир. Таассуфки, баъзи ота-оналар фарзандлари мактабдан кейин нима иш билан шуғулланаётганини, кимлар билан дўст тутинаётгани билан мутлақо қизиқишмайди. Шундай оилалар ҳам борки, бир нималари йўқолиб қолса, чор-атрофга зир югуриб излайдилар, тегишли ташкилотларга хабар берадилар. Аммо балоғат остонасидаги ўғил ёки қизлари бир неча кун уйга келмаса «Ҳа, юргандир-да, сандироқлаб», дея парво ҳам қилишмайди.

Ёшларни тўғри йўлдан оздиришга, ўзларининг қабиҳ мақсадлари йўлида улардан фойдаланишга ҳаракат қилаётган унсурлар учун бу жуда қўл келади. Шу йил феврал ойида Тошкентда содир этилган қўпорувчилик ҳаракатлари буни яққол тасдиқлаб турибди. Ота-она, мактаб, маҳалла ва ўқув юртлари томонидан қаровсиз қолдирилган ўсмирларни улар ўз домларига осонлик билан илинтирмоқда, қонли жиноят йўлига бошламоқда. Бундай ҳолга тушганлар, бугун Қирғизистон жанубида кечаётган воқеалардан ҳам кўриб турибмизки, ғаламисларнинг васвасасига учиб ўз ота-онасига, биродарига, миллати ва Ватанига қарши қурол кўтармоқда.

Ёшлар ўртасидаги турли хил айнишлар, нопок йўлларга кириб кетишлар асосан бекорчиликдан келиб чиқади. Мактабига ўз вақтида борадиган, ўқишдан кейин кундалик вазифаларни вақтида бажаришга одатланган, ота-онасига кўмаклашадиган, қолган вақтида эса бирор-бир ҳунар билан шуғулланадиган йигит-қизлардан ота-онанинг ҳам, жамиятнинг ҳам кўнгли тўқ бўлади.

(Давоми 2-бетда)

НАВОИЙНИНГ АБРОРОНА КЎЗЛАРИ

Мангу лаҳза

Келгуси йили буюк ўзбек актёри Аброр Ҳидоятовнинг дунёга келганига роппа-роса 100 йил тўлади.

Қадим-қадимдан халқимизда бир анъана бўлган. Боғбоннинг ўғли боғбонлик, табибнинг ўғли эса табиблик билан шуғулланган. Агар шундай халқона удумга риоя этганида Аброр Ҳидоят ўғли ота касби — ғишт терувчи бўлиб эл-юртга хизмати сингган бўларди. Аммо у театр санъатини танлаган бўлса-да, ота касбига хиёнат қилмади: у миллий театримиз пойдеворига олтин ғишт қўйиб, унга жаҳоншумул шон-шуҳрат келтирди.

Аброр Ҳидоятов яшаган давр талаблари билан бугунги миллий ғоялар ўртасида ер билан осмонча тафовут бор. Шунинг учун ҳам буюк актёр яратган образларнинг муайян бир қисми Истиқлол деб аталмиш довон ортида қолган. Лекин унинг беназир Ҳамлети, олижаноб Отеллоси, пурвиқор Навоийси бугунги ва келгуси авлодлар билан абадулабад бирга саҳнавий образлардир.

Аброр Ҳидоятов буюк шоир ва мутафаккир Алишер Навоий образини яратишга киришганида Ҳамлетнинг руҳий изтироблари унинг мия томирларини ҳали тарк этмаган, ўзи эса ҳамон буюк рашкчи ва ор-номус жарчиси Отеллонинг ҳаёти билан яшарди.

Шекспирнинг бир қаҳрамон тимсолида бутун бир даврнинг жароҳатли нуқталарини ёхуд шайтон елкасига миниб олган одамзод қабиҳлигининг чексиз-чегарасиз манзараларини яланғочлаб ташловчи асарлари олдида Уйғун ва Иззат Султоннинг «Алишер Навоий» пьесаси асосан шеърий монологлардан иборат енгил бир асар эди. Шунинг учун ҳам Маннон Уйғур асар табиатидан келиб чиқиб, спектаклга ёрдамчи режиссёр сифатида бадиий нутқ устаси Назира Алиевани жалб этди ҳамда ўз эътиборини қаҳрамонларнинг ҳикмат ва нафосат дурлари билан безатилган нутқларига қаратди.

Актёр учун қаҳрамон нутқини эмас, балки ҳар бир драматик вазиятдаги ҳолатини ифодалаш ва шу ҳолатдан келиб чиққан ҳолда унинг нутқи устида ишлаш муҳимдир. Худди шу масалада Аброр Ҳидоятовнинг кўп қийинчиликларни енгиб ўтиши тақозо этилди. Улкан санъаткор Навоий образини яратиш устида олиб борган ишлари хусусида сўзлаб, бундай ёзган: «Бу — менинг ҳаётимда энг мураккаб иш. Шунинг учун ҳам мураккабки, биринчидан, Навоий образи ўзбек халқининг энг севимли образларидан бўлиб, унинг ҳақида қадим замонлардан бери қанчадан-қанча достонлар ва афсоналар тўқилган. Иккинчидан, пьесада воқеа ва характерлар ҳаракатда, ривожланишда берилмаган, бу эса Навоий характерини саҳнада тўла ва ёрқин акс эттиришни бирмунча оғирлаштиради».

Ҳамза театри Уйғун ва Иззат Султон пиесасини қўлга олган кунларда Аброр Ҳидоятов «Жалолиддин Мангуберди» спектаклидаги Темур Малик ролини қойилмақом қилиб ижро этаётган эди. Шунинг учун ҳам спектаклнинг иккинчи режиссёри Назира Алиева наздида Алишер Навоий образи Олим Хўжаевнинг инсоний сажияси ва истеъдоди табиати билан кўпроқ уйғун бўлиб туюлган. Лекин Маннон Уйғур бу ролда аллақачон Аброр Ҳидоятовни кўргани учун буюк шоир образини яратиш масъулиятини унга топширди.

«...Олим Хўжаев яратган Алишер Навоий образининг мукаммал талқинини кўрган ва эшитган кишига, — деб ёзган эди Назира Алиева, — Аброр ака яратган Алишер Навоий образи бундан ҳам юксакроқ, теранроқ, мукаммалроқ эканлигини тушунтириб бериш қийин. Шуни айтиш кифояки, агар Олим Хўжаев яратган Алишер Навоий образи ғоят баркамол бўлса, Аброр ака яратган Алишер Навоий образи мислсиз даражада эди».

Камина 1945 йилнинг 1 апрелида «Алишер Навоий» спектаклининг премерасини кўрганимда ёш бола эдим. Шунинг учун ҳам буюк ўзбек артисти ижросидаги Навоий образини холисона талқин этувчи бу сўзларга газетхонларнинг астойдил ишонишларини истар эдим.

Ҳа, Алишер Навоий Аброр Ҳидоятовнинг театр саҳнасидаги буюк ролларидан эди. Аммо, бир томондан, спектакл гўё ўтмишни идеаллаштиргани, иккинчи томондан, шахсий ҳаётидаги ларзалар туфайли артистнинг соғлиғи панд бера бошлагани сабабли «Алишер Навоий» кўп ўтмай саҳнадан олиб ташланди.

Ким билади, Аброр Ҳидоятов Алишер Навоий ролини ижро этишни балки Чўлпон туфайли 30-йиллардаёқ орзу қилгандир. Ҳар ҳолда у ўз орзусига етиб, ўзбек саҳнасида буюк шоиримиз образини биринчи бўлиб яратган. Мутахассисларнинг айтишларича, у ўз қаҳрамонини олижаноб фазилатларга эга бўлган улуғ инсон сифатида тасвирлаган. Жафокаш халққа чексиз муҳаббат, келажакка зўр ишонч, донолик ва зийраклик, уларнинг якдил фикрларига кўра, Аброр Ҳидоятов талқинидаги Навоийнинг асосий фазилатларидир.

Мен ҳар сафар Адабиёт музейи қошидаги Алишер Навоий ҳайкали ёнидан ўтар эканман, ўлмас шоиримиз буюк ўзбек актёри Аброр Ҳидоятовнинг шаффофдек тиниқ, пурҳикмат кексалик ва донолик нурлари порлаб ётган кўзлари билан қараётгандек бўлади.

Наим КАРИМОВ

НУРНИ ТЎСИБ БЎЛМАЙДИ...

Муносабат

Ҳар куни осуда кўчалардан ўтиб бораман.

Келинчаклар челакда сув сепиб, уй остоналарини супураётган, жажжи қизалоқлару болакайлар боғчага, ўқувчилар мактабга отланаётган пайт бўлади...

Гузардаги сартарошхонада кўзларини ним юмган кўйи радиоприёмник тинглаб ўтирган Уста амакига, унинг ҳамиша кулиб турадиган чеҳрасида зоҳир бўлган безовталикка кўзим тушади.

Уни шу тобда Қирғизистоннинг Боткен туманидаги вазиятнинг ҳамон кескин бўлиб турганлиги ҳақидаги хабарларни эшитаётганини ички бир туйғу билан ҳис қиламан...

Автобус бекатида қўлидаги газетани диққат билан ўқиб турган таниш ҳарбий дўхтирни кўраман. Не-не оғриғу азобларни, қону изтиробларни кўравериб дийдаси қотиб кетган бу мўйсафиднинг юз-кўзларида ҳам алланечук хавотир сезилади.

Ишхонага келаман. Ҳамхонам бурчакдаги телевизордан кўз узмаган кўйи кўришишга қўл узатади. Унинг ҳам хаёли паришон.

Кўриниб турибди, у ҳам Боткен воқеаларига оид ҳужжатли лавҳаларни томоша қилаётибди...

Доно халқимиз айтганича бор, «Қўшнинг тинч - сен тинч».

Қўшни хонадонда бирон мусибат содир бўлдими, унинг совуқ кўланкаси бошқа қўшниларнинг ҳам хонадонига соя ташлаши аниқ.

Адолатсиз урушлар, ноҳақ тўкилган қон, терророрчилик ҳаракатлари... ҳамма-ҳаммаси ана шунақа, киши дилини вайрон қилган, оиласи, уйини оғир аҳволга солган, халқ қалбига оғир ташвиш бўлиб тушган.

Ўрта Осиё мамлакатларидаги Мустақиллик меваларини, турмуш-турмушидаги ижобий ўзгаришларни кўролмаслик, менсимаслик, ёзувлик эса ўзини гоҳ террорчилик, гоҳ босқинчилик, гоҳ юрт осойишталигига раҳна солиш ҳолида кўзга ташланади.

Биз бугун «террорчилар» деб атаётган ёвуз кимсалар эса айнан ана шу - «Мустақиллик» деган буюк сўз замирида миллионлаб кишилар ҳаёти ва тақдири ётганини ҳис қилмаётибдилар.

Ҳаммамиз ҳар куни, ҳар соатда қўллаб ё эшитиб турадиган қадим сўзлар бор. Дастурхон теварагига ўтирган ёхуд дастурхондан туриш арафасида «Тинчлик - хотиржамлик, сиҳат-саломатлик бўлсин!» дея дуофотиҳага қўл очилади. Шундан ҳам кўринадики, бу фоний дунёда «Тинчлик - хотиржамлик, сиҳат-саломатлик»дан улуғроқ, қимматлироқ нарса йўқ ва бўлиши ҳам мумкин эмас. Қолаверса, бу сўзларни туриш-турмушимиз ойинаси бўлмиш дастурхон - нон олдида айтилишининг ўзиёқ рамзий маъно касб этади.

«Ассалому алайкум» «Ваалайкум ассалом» деган сўзларнинг «Сизга тинчлик, соғлиқ тилайман», «Сизга ҳам» деган маъноларни ифодалашига эса тўхталиб ўтиришнинг ҳожати бўлмаса керак!

Энди ўйлаб қоласан киши. Наҳотки, ана шу, ҳар қадамда бир-бирларига «Сизга соғлиқ тилайман!» деб тургувчи инсонлар қўлларига қурол тутиб бошқаларга ўлим тиласалар?

Таассуфки, шундай бўлиб чиқди. Ана шу тансиқ ва лазиз неъматлар - «тинчлик»ни, «сиҳат-саломатлик»ни бошқаларга раво кўрмайдиган кимсалар ҳамма замонларда ҳам учраб тураркан.

Бу хунук ҳолатни бизнинг тугаб бораётган асримизда, унинг сўнгги йилларида содир бўлаётгани кишини ранжитади, ўйга толдиради. Жаҳон оммавий ахборот воситаларининг хабарларига кўра қуролли жангарилар эл-юрт тинчлигини буздилар. Оқибатда, аҳолининг тинчи бузилди, мактаблар ёпилди, одамлар бошқа ҳудудларга кўчирилди. Кечагина ўзининг салобати билан дилларга сурур бағишлаб турган тоғлар бағри жанггоҳларга айланди, кўчалару майдонлар ҳувиллаб қолди.

Нега, нима учун, кимга керак бу хунрезликлар? Ғўр ва содда ёшларни йўлдан оздиришга уринаётган диний ақидапарастларнинг, юртнинг, халқларнинг тинчини бузаётган террорчиларнинг мақсади нима ўзи? Тинч оқиб турган дарёни лойқалатиш эмасми бу аслида?

Наҳотки бир ҳовуч ёвуз ниятли кимсалар тарих ғилдирагини ортга айлантирмоқчи, толеимиз осмонида қуёшдек балқиб чиққан мустақиллик йўлини тўсмоқчи бўлаяптилар? Қачон, қайси замонда адолатсиз урушнинг, ноҳақ тўкилган қоннинг оқибати ижобий бўлган?

Мустақиллик қуёшга ўхшайди. Зеро, қуёш нурларини тўсиб бўлмайди. Шоир «Онага қўл кўтарган фарзанд саналмас» деганидек, юрт тинчлигини бузиб, халқлар, миллатлар ўртасига нифоқ солиб, ўзларининг ёзув ниятларига эришмоқчи бўлганлар ҳам қуёш нурлари, адолат қаршисида маҳкум бўлажакларига аминман.

Эркин УСМОНОВ

Озод ШАРАФИДДИНОВ

КИТОБСИЗ ЯШАБ БЎЛМАС...

«Биласизми, Фонтан, мени ҳар нарсадан ортиқ нима лол қолдирди? Куч-қудрат бирор нарса барпо этишдан ожиз экан. Оламда фақат икки ҳукмдор бор — қилич ва руҳ. Охир-оқибатда эса ҳамиша руҳ қилич устидан ғолиб чиқади».

НАПОЛЕОН

Телевидениеда ёшлар ҳаётига бағишланган «Синфдош» деган бир ёқимтой кўрсатув бор — ҳар гал унда бирон муҳим муаммо кўтариб чиқилади-ю, шу муносабат билан анча дадил, анча ҳаётий ва фойдали гаплар айтилади. Бундан бир неча муддат аввал «Синфдош» кўрсатуви Тошкент мактабларидан биридан олиб борилди. Унда юқори синф ўқувчилари билан китоб ўқиш масалалари атрофида суҳбат олиб борилди. Иягига ота соқоли битиб қолган ҳирсдай-ҳирсдай йигитлар ҳам, кўкраклари ҳийлагина дўппайиб қолган, сочларини қирқиб замонавий тарзда турмаклаб олган қизлар ҳам ҳеч нарсадан тортинмай, ўзларининг ҳақлигига зиғирча шубҳа қилмай, журналистнинг саволларига тетик-тетик жавоб беришарди. Лекин охир-оқибатда савол-жавоблардан маълум бўлдики, қизлардан битта-яримтасигина аҳён-аҳёнда қўлига китоб олиб тураркан, болалардан эса биронтаси ҳам бу яқин-ўртада китоб ўқиган эмас экан. Журналист бунинг сабабини сўради. Мен болаларнинг «ҳозир китоб қиммат, сотиб олишга кучимиз етавермайдими», деб жавоб беришларини кутган эдим. Йўқ, биронта бола бу гапни айтмади. Бунинг ўрнига улар бутунлай бошқа сабаб кўрсатишди: «Ҳозирги ёзувчилар бизга китоб ёзиб беришмаяпти. Ўқийдиган ҳеч вақо йўқ!»

Очиғини айтганда, бунақа жавобни эшитиб ҳанг-манг бўлиб қолдим. Аввалига жавоб бераётган йигит ҳазиллашяпти деб ўйладим. Қарасам, унақа эмас — ҳеч ким кулаётгани йўқ, аксинча ҳаммалари бош ирғаб, шу гапни маъқуллаб туришипти. Кейин бирдан мени ваҳима босди — наҳотки, бугун-эрта мактабни битириб, катта ҳаёт йўлига қадам

(Давоми 2-бетда)

БИЛДИРИШ

Шу йил 30 сентябр, соат 15.00да Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасида **«ТАРИХ ТАХТИДАГИ АЁЛЛАР»** мавзуида катта мушоира ўтказилади.

Мушоирага барча шеърият аҳли ҳамда адабиёт ихлосмандларини таклиф этамиз!

Манзил: Жавоҳарлал Неру кўчаси, 1-уй.
Ўзбекистон Ёзувчилар Уюшмаси.

ЮБОРИЛМАЙ ҚОЛГАН ҲАДЯ

Тарих қатидан

1924 йили Самарқандда «Зарафшон» газетасига илова тарзида «Машраб» ҳажвий журнали чиқа бошлади. Газета ва журнал бош муҳаррири 1937 йили қатағонга учраб, 1944 йили Соликамск лагерида вафот этган машҳур ёзувчи ва журналист Ҳожи Муин Шукрулла ўғли Меҳрий эди. Орадан кўп вақт ўтмай, Тошкентда «Муштум» ҳажвий журнали дунёга келади. Унинг бош муҳаррири 1937 йили қамоққа олиниб, 1938 йили Юнусободда Фитрат, Чўлпонбек сиймолар билан биргаликда отилган буюк ёзувчи ва журналист Абдулла Қодирий Жулқунбой эди.

Ҳожи Муин журнал савиясини кўтариш, янада қизиқарлироқ, ўқимишлироқ қилиш мақсадида унинг айрим сонларини Қодирийга юбориб, ундан маслаҳатлар олиб турган. Шу ниятда у «Машраб»нинг навбатдаги сонларидан бирини Тошкентга юбормоқчи бўлади ва унинг биринчи бетига «Ўртоқ Абдулла Қодирий Жулқунбойга Ҳожи Муин томонидан ҳадя. 1927 йил, 7 апрел. Самарқанд», деб ёзади. Бироқ шу орада Тошкентдан Қодирий Акмал Икромов ҳақидаги танқидий мақоласи учун жиноий жавобгарликка тортилиб, қамалибди, деган нохуш хабар келади. Шу боис Ҳожи Муин дастхатидан «Абдулла Қодирий Жулқунбой» сўзларини ўчиради ва ҳадя юборилмай қолиб кетади.

Мана, орадан инсон умрига тенг 72 йиллик вақт ўтди. Энди орамизда А. Икромов ҳам, Қодирий, Ҳожи Муин ҳам йўқ. Бироқ ўша юборилмай қолган ҳақгўй «Машраб» А. Икромов номидаги Самарқанд Давлат тарих музейида ўша йиллардаги ҳақсизликларнинг аччиқ бир хотираси, сўнгги қирғин-қатағонларнинг омон қолган бир гувоҳидек яшамоқда ва мудҳиш ўтмишимизни эслатиб турмоқда.

Биз қуйида Ҳожи Муин дастхати кўчирилган саҳифа нусхасини газетхонлар эътиборига тақдим этамиз.

Муҳаммад МАҲМУД,
филологи фанлари номзоди

«Ўртоқ Абдулла Қодирий Жулқунбой (ўчирилган)ға Ҳожи Муин томонидан ҳадя. 1927 йил, 7 апрел. Самарқанд» «Машраб» журналининг муқоваси

Боғдаги мулоқот

Шу йил 18 сентябрда пойтахтнинг Мирзо Улуғбек номидаги маданият ва истироҳат боғида «Ёшларнинг бўш вақтларини мазмунли ва унумли ўтказишда маданият ва истироҳат боғларининг ўрни»мавзуида маданият ва истироҳат боғлари раҳбарларининг Республика семинар-кенгаши бўлди.

Ўзбекистон Республикаси Маданият ишлари вазирлиги Халқ ижодиёти ва маданий-маърифий ишлар Республика илмий-услубият маркази томонидан ташкил этилган бу анжуманда вилоятлар ва Тошкент шаҳар боғлари раҳбарлари иштирок этдилар.

Семинар - кенгашни Халқ ижодиёти ва маданий-маърифий ишлар Республика илмий-услубият маркази раҳбари муовини Ўткир Тоҳиров очиб, кенгаш олдига қўйилган вазифалар, ҳал қилиниши лозим бўлган масалалар билан таништирди.

Ўзбекистон Республикаси маданият ишлари вазирлиги Халқ ижодиёти ва музейлар бошқармаси бошлиғи Тоҳир Зоитов ўз маърузасида ёшларнинг бўш вақтларини қизиқарли ва мазмунли ўтказишда маданият ва истироҳат боғларининг асосий вазифалари ҳақида гапирди.

Ўзбекистон хизмат кўрсатган маданият ходими Ўткир Тоҳиров маданият ва истироҳат боғларида маданий-маърифий тадбирлар самарасини янада ошириш мавзуида маъруза қилди.

Элшунос олим Билол Аминов халқ удумлари ҳақида гапириб, тўйларни, маъракаларни Президентимиз фармонига мос ҳолда ихчамлаштириш, исрофгарчиликларнинг олдини олиш пайти келди, деди.

Мирзо Улуғбек номидаги маданият ва истироҳот боғи раҳбари Баҳодир Султонов ушбу боғда олиб борилаётган ишлар ҳақида сўзлади. Маданий тадбирларни тайёрлашда жамоат ташкилотлари, олий ва ўрта махсус билимгоҳлари, коллежлар, маҳаллалар фаоллари билан ҳамкорликка доир тажрибалари билан ўртоқлашди.

Муҳаббат ТУРОБОВА

МИРПЎЛАТ БИЛАН ХОНБИБИ

100 ёшга тўлишди...

Адиблар учрашуви

Азалдан ёнма-ён яшаб, қуда-қудағай бўлиб кетган қардош халқлар, чин биродарлар яхши кунларда ҳам, ташвишли дамларда ҳам ҳамиша бирга бўладилар. Айниқса, қалам аҳли шундай. Шу туфайли ўзбек ва қозоқ адибларининг учрашувлари ҳамма вақт улкан қувончларга, шодиёна байрамларга уланиб кетади.

Яқинда қўшни Қозоғистондаги Чимкент вилоятининг Сайрам, Туркистон, Турбат туманларида бўлиб ўтган ўзбек ва қозоқ ёзувчиларининг меҳнаткашлар билан мулоқот-суҳбатлари ана шундай тантанага айланиб кетди. Учрашувларда ўзбекистонлик адиб ва шоирлар — Носир Фозилов, Неъмат Аминов, Ҳусан Рўзматов, Мирпўлат Мирзо, Турсун Али, Қозоғистондан — мамлакат ёзувчилар уюшмаси котиби Қаловбек Турсунқулов, Чимкент вилояти ёзувчилар бўлими раҳбари Абдулла Аймоқ, шоирлар Хонбиби Есенқораева, Есенғали Равшанлар иштирок этдилар.

Учрашувларда икки қардош халқ адиблари бугунги адабиёт, муаммолари, маънавият, дўстлик мавзуларида гапирдилар, мушоира қилдилар, ўзаро ижодий ҳисоботлар бердилар. Мазкур табаррук тупроқда яшаб, бир ота-онанинг фарзандлари каби меҳнат қилаётган ўзбек ва қозоқ ижодкорлари ҳар бир ишда баҳамжиҳат ҳамкорлик қилиб, ижод самараларидан биргаликда баҳраманд бўлмоқдалар. Чимкент вилоятида туғилиб ўсган таниқли ўзбек адиби Носир Фозилов яқинда 70 ёшга, шоир Мирпўлат Мирзо 50 ёшга, қозоқ шоираси Хонбиби Есенқораева 50 ёшга тўлдилар. Вилоят меҳнат аҳли ўзларининг ҳамюртлари бўлмиш севимли адиб ва шоир фарзандларини ана шу муборак саналар билан самимий қутлаб, ижодларида омадлар тилашди. Дўст дўст билан учрашганда қувончга қувонч қўшилади, деганларидек, Чимкент учрашувлари чоғи машҳур қирғиз ёзувчиси, Марказий Осиё халқлари маданиятлари ассамблеяси президенти Чингиз Айтматовдан адибларимиз Носир Фозилов ҳамда Мирпўлат Мирзо номларига табрик шошилинчномаси келди. Улкан адиб халқимизга бўлган чексиз меҳр-муҳаббатини яна бир бор изҳор этиб, тўйболаларни самимий қутлаган.

Адиблар учрашувлари томирлари туташиб кетган икки қардош халқнинг дўстлиги ҳамиша мустаҳкам эканлигининг янги ёрқин намойиши бўлди.

Ўз ахборотимиз

КИТОБСИЗ ЯШАБ БЎЛМАС...

(Боши 1-бетда.)

қуйишга чоғланаётган йигит-қизларнинг адабиёт ҳақидаги тасаввурлари шу қадар ғариб бўлса? Албатта, битта мисолга қараб, Ўзбекистондаги ҳамма мактабда аҳвол шунақа деб хулоса чиқариб бўлмайди. Лекин... Яқинда «Синфдош»нинг яна бир кўрсатувини томоша қилишга тўғри келди. Бу гал зоминлик мактаб ўқувчиларининг ёзги таътили ҳақида гап кетди. Гап айланиб, яна ёшларнинг китоб ўқиш масаласи тилга олинди. Шунда ўқувчи қизлардан бири «биз кутубхонага бормаймиз, чунки унда бизга керакли китоблар йўқ», деб важ кўрсатди. Мен яна ҳайрон бўлдим — майли, қизимиз туман эмас, мактаб кутубхонасини назарда тутаётган бўлсин — наҳотки кутубхона номига эга бўлган зиё масканида ёшларга маъқул бўладиган, майли кўп эмас, ўн-ўн бештагина китоб бўлмаса?

Буни ўйлаб, уйимнинг тагига етиб улгурмасимдан яна бир воқеа содир бўлди — бу гал телевизорда интервью бераётган ёшгина эстрада хонандаси «қандай китоблар ўқиб турасиз?» деган саволга ўта бамайлихотирлик билан, ҳатто беписанд бир алпозда «умуман китоб ўқимайман», деб жавоб берди. Бу энди шунчаки бир мактаб ўқувчисининг эмас, бутун ҳаётини санъатга бағишлашга чоғланаётган одамнинг жавоби. Билмадим, бу «санъаткор» йигит чиндан ҳам китоб ўқимасмикин ёки олифтагарчилик қилиб, томошабинлар диққатини ўзига жалб қилмоқ-чун шундоқ жавоб бердими? Ҳар нима бўлганда ҳам айрим ёшларнинг китобга бунақа муносабати кишини ташвишлантирмай қўймайди. Биз мақоламизга «Китобсиз яшаб бўлмас...» деб сарлавҳа қўйдик. Тўғрисини айтганда, китобсиз ҳам бемалол яшаб, умр ўтказса бўлаверади. Фақат бу қандай умр бўлади?

Умрида биронта ҳам китоб ўқимаган одам бугунги дунёда нима деган одам бўлади? Китоб ўқимаслик ҳаётда муқаррар тарзда чала муллаликка, маърифатсизликка, жоҳилликка олиб келади. Булар эса ўз навбатида лоқайдликни, фикрсизликни, маънавий қашшоқликни туғдиради. Бу сифатлардан манқуртликкача ораси бир қадам, холос. Шундай ҳолларда ўз-ўзимга «эй, биродар-ей, мунча куйинмасанг, бир түп ёш-яланг китоб ўқимаса ўқимапти-да. Шунга ҳам ота гўри қозихонами? Улар ўқимаса ҳам, чаламулла бўлса ҳам бинойидек ҳаёт кечиряпти, ейдиганини еб, ичадиганини ичиб, маишатини қилиб, гаштини суриб юрипти. Сенинг беҳуда куйганинг қоляпти, холос», дегим келади-да, қўлимни ювиб, қўлтиғимга уриб қўяқолсамми, деган хаёлга бораман. Лекин бундай қилиб бўлмайди-да! Чунки бугунги кунда менинг китоб ўқишим, сенинг китоб ўқишинг, унинг китоб ўқиши, ҳаммамизнинг тафаккуримиз, маънавий дунёмиз шахсий иш бўлмай қолди-да! Биз бугунги кунда ҳар томонлама ривожланган, баркамол, фаровон жамият қуришни мақсад қилиб олганмиз. Ҳадемай улуғлик бобида жонажон юртимиз Америкага етиб олса ажаб эмас. Балки бу сатрларни ўқиган айрим одамлар «Нотавон кўнгилга кўтир жомашов. Америка қаёқда-ю, сиз қаёқда?» деб таъна қилишлари мумкин. Йўқ, биродарлар, таънага ҳожат йўқ. Мен атайин шундай деб ёздим. Эътибор берган бўлсангиз, мен «куч-қудрат»да деяётганим йўқ, «улуғлик бобида» деяпман. Бу тушунчалар бир-бирини тўлдирадиган, бир-бирини тақозо қиладиган, бир-бирига киришиб кетадиган тушунчалар, лекин шундоқ бўлса-да, улар айнан тенг, мутлақо бир-бирини такрорлайдиган тушунчалар эмас.

Ўзбекистонни жаҳонда энг олдинги марраларга олиб чиқиш учун бизда ҳамма имкониятлар бор, фақат улардан оқилона фойдаланмоқ керак. Яшаш тарзимизни энг доно андозаларга мос тарзда янгидан бичиб чиқсак, тахчилликни бутунлай қувиб чиқарсак, савлатидан от ҳуркадиган, аслида эса жамиятга сариқ чақалик фойдаси тегмайдиган, ўз халқини менсимайдиган, ўз она тилини билмайдиган чаламулла амалдорларнинг баҳридан ўтсак, пора ва ўғирлик деган нарсаларнинг номини ўчирсак, ҳар бир ишимизда инсоф ва диёнат, адолат ва тўғрилик раҳнамо бўлса, одамлар ҳаром-ҳаришдан ҳазар қиладиган бўлса, ҳамма жойдан адоват ва ҳасад йўқолиб, одамлар ўртасида ўзаро меҳрибонлик, шафқат ва мурувват қарор топса, ҳар бир одам ўз номусини ҳар нарсадан юқори қўйса, виждонини пок сақласа, лафзли, субутли бўлса... Мамлакатнинг улуғ бўлмоғи учун бундан ортиқ яна нима керак? Фақат...бу осон иш эмас. Ҳолва деган билан оғиз чучимайди. Уни бунёд қиладиганлар, яъни бугунги ёшлар баркамол ақл эгалари бўлмоқлари, юксак маданий савияга, теран маънавиятга эга бўлмоқлари керак. Бу сифатлар ҳам осмондан тушмайди, ўз-ўзидан пайдо бўлиб қолмайди. Ҳар бир одам ақл-заковатини ўткирлаштирмоқ учун, маданий савиясини юксалтирмоқ учун бутун умри давомида бир дақиқа ҳам тиним билмай курашмоғи, меҳнат қилмоғи керак. Бундай меҳнат келажакка етиб боргандан кейин эмас, шу бугундан бошланмоғи зарур. Одамга ақлни пешламоққа, маънавий дунёни бойитмоққа имкон берадиган воситалар кўп. Шулардан энг самарадори, энг қулайи, энг беминнати ва энг камчиқими китобдир. Фақат одам имтиҳон топшириш учунгина ёки ном чиқарарга китоб ўқимаслиги керак. Китоб ҳар қандай одам учун нондай азиз бўлмоғи лозим.

Одам ҳар куни бир лаҳза бўлса-да, китоб билан сирлашмоқни ўзи учун ҳаётий заруриятга айлантирмоғи зарур.

Афсуски, «Синфдош» кўрсатувидаги ёшларнинг жавобларида ва умуман, гап-сўзларида уларнинг яқин келажакда зиммаларига юкланажак буюк ва шарафли масъулиятни ҳис қилаётганларини унчалик сезмадим. Аксинча, уларнинг жавобларидаги адабиётга беписанд муносабатда, ўзларининг маънавий дунёларини бойитишга лоқайдликларида шўролар замонида кенг тарқалган бир мудҳиш касалнинг ҳали битиб кетмаган изларини кўргандек бўлдим. Бу — «Тайёр ошга баковуллик» касали. Шўролар замонида фикрлайдиган, ташаббускор, ишчан ва ҳаракатчан одамларга унчалик эҳтиёж йўқ эди — фақат айтганни қиладиган, буйруқни бажарадиган одамлар керак эди. Ҳамма учун партия ўйларди, ҳамма учун раҳбарлар режа тузарди, ҳамма учун катталар қарор қабул қиларди. Оддий одамлар эса итоаткорлик билан буйруқни бажарарди, холос. Шунинг учун ҳам ҳамма нарсага лоқайд қараш, ҳамма нарсани кимдир келиб муҳайё қилиб беради, буйруқ беради, шундан кейин ҳаракатга киришамиз, деб ўйлаш кенг тарқалганди. Минг қатла шукрки, у замонлар ўтиб кетди. Энди Ватан ўзимизники, унинг истиқболи ўзимизники, тақдиримиз ўзимизники. Биз мустақил бўлдик, энди ҳамма ишлар ўз-ўзидан даранглаб кетаверади, ўз-ўзидан бахтиёр турмуш ҳам шаклланаверади, деб ўйлаш мутлақо хато. Мустақиллик шунақа нарсаки, унга кўз олайтирган кимсалар, уни ёғлиқ патирдай бўлакларга парчалаб, синдириб ташиб кетишга тайёр турган ёвуз кучлар бор. Бундай кучлар нафақат диний мутаассиб кучлардир — улар ўзимизнинг ичимизда ҳам бор. Нодонлик ва жоҳиллик, лоқайдлик ва мақтанчоқлик, ҳаёт тамойилларини тўғри англаёлмаслик, худбинлик каби иллатлар ҳам олға боришга жиддий халақит берадиган ҳодисалардир. Бу фикримни далиллайдиган бир мисол келтирай. Биз сўнгги йилларда иқтисодий-ижтимоий ҳаётда бозор муносабатларига ўта бошладик. Бироқ тафаккуримизнинг торлиги ва маданий савиямизнинг пастлиги туфайли ҳамма вақт ҳам бугунги бозор муносабатларини, унинг анча тараққий этиб кетганини тўғри тасаввур қила олмадик. Натижада баъзи масалларда адашиб қолдик. Бу адашиш, айниқса, адабиёт соҳасига катта зарар етказди. Қишлоқда ҳам, шаҳарда ҳам «ана, тадбиркорлар замони келди, қани, китобингни йиғиштир, болам, енг шимариб пул топишга кириш», деган гаплар айтиладиган бўлди. Айтиладигангина эмас, чиндан ҳам кўпчиликнинг адабиётга, китобга муносабати ўзгарди.

Баъзи одамларнинг назарида тадбиркор бўлмоқ учун киши ўз ишига пишиқ бўлса, юлдузни бенарвон урса, пул санашни яхши билса, кифоя. Эҳтимол, Отчопарда улгуржи харид қилиб, Эски Жўвада чакана сотадиган хашаки тадбиркор шундай бўлса бордир. Бироқ биз бутун юрт хўжалигини юритишга қодир бўлган, унинг бугунинигина эмас, эртасини ҳам аниқ кўра биладиган тадбиркорни, топганини киссасига уриб, фақат ўз нафсини ўйлайдиган нокасни эмас, бутун мамлакатни бойитадиган, тўқлик, фаровонлик салтанатига олиб боришга қурби етадиган тадбиркорни айтяпмиз. Бугун бизга ўзбекнинг Фордлари ва Рокфеллерлари, Дьюпонлари ва Ротшилдлари керак. Улар ўз соҳасини жуда етук олим даражасида мукаммал билишган. Улар бу билан чекланмай, маданий савияси ғоятда кенг, ҳар хил соҳалардаги билимлари ғоятда чуқур, даврининг энг пешқадам одамлари бўлишган. Табиийки, фақат шундай одамларгина, жаҳоний миқёсларда фикрлайдиган янги одамларгина бизнинг юртимизни ривожланишнинг катта йўлига олиб чиқа олади. Бундай сифатларни ўзлаштириб, ўстириб бориш учун китобга мурожаат қилишдан, китоб билан бир умрга дўстлашишдан ўзга чора йўқ. Шунинг учун, азиз ота-оналар, бозорга чиқариб юборган фарзандларингизни яна қайтадан мактабга ҳайдашга ошиқинг. Ҳар ҳолда, ҳаётнинг ҳамма соҳаларида фақат билим орқалигина муваффақиятга эришиш мумкин.

Шу ўринда яна битта нозик масала устида бироз фикр юритишга тўғри келади. Биз матбуотда ҳам, радио ва телевидениеда ҳам ўзбек халқининг қадимийлиги, олис тарихи давомида жуда бой адабий-маданий мерос яратгани ҳақида кўп гапирамиз ва ҳақли равишда шу юртнинг фуқароси, шу халқнинг фарзанди, шу бой маданий мероснинг ворислари эканидан фахр қиламиз. Табиий савол туғилади — ана шу қонуний фахр туйғуси асосидагина биз, яъни бугунги одамлар, шу жумладан, бугунги ёшлар ҳам ўзимизни том маънода маданиятли одам деб ҳисоблашимиз мумкинми? Менинг назаримда, бу саволга бемалол оғзимизни тўлдириб, «ҳа» деб жавоб беришимиз қийин бўлса керак. Чунки ҳаёт йўлларида фикри ғоятда чекланган, истиқбол ҳақида, эртаги кун тўғрисида ўйлаш у ёқда турсин оёғи остидан нарини кўролмайдиган, берсанг еймаи, урсанг ўламан, деб яшайдиган, Алишер Навоийга ҳам, Абдулла Қодирийга ҳам, Соҳибқирон Темурга ҳам, Мирзо Улуғбекка ҳам бефарқ, лоқайд қарайдиган одамлар ҳам учрайди. Бинобарин, маданий меросимиз ҳар қанча бой бўлгани билан, фақат шуни дастак қилиб олиб, бутун халқ ёппасига, ўз-ўзидан, автоматик тарзда маданийлашиб қолган, деб айта олмаймиз. Тўғри, бой ва бетакрор меросга эгамиз, лекин уни ҳар қанча мадҳ этганимиз, ҳар қанча оламга кўз-кўз қилганимиз билан бундан менинг, сенинг, унинг, қўйингчи, ҳаммамизнинг маданий савиямиз ўз-ўзидан кўтарилиб қолмайди. Биз асрий меросимизнинг ҳам, бугун яратилаётган маданий-маънавий бойликларнинг ҳам том маънодаги эгаларига айланмоғимиз керак. Қолаверса, фақат бугина эмас, балки курраи заминнинг ҳамма минтақаларида бутун инсоният томонидан яратилган маданий бойликлар маънавий хазиналарини ҳам ўзлаштириб олмоғимиз жоиз. Бунинг эса фақат битта йўли бор — ҳар қайсимиз кучимизни аямай, вақтимизни қизғанмай, бу бойликларни ўрганиб, улар тўғрисида фикр юритиб, баҳслашиб, моҳиятини англаб, уларни кўнгил мулкига айлантирмоғимиз керак. Бу иш ҳашарлар йўли билан амалга ошмайди, мўъжиза рўй бериб, бир юмалаб уларни ўзлаштирган одамга айланиб қолиш мумкинмас. Фақат узлуксиз меҳнат билан, бутун умр давом этадиган машаққатли изланишлар билангина бунга эришиш мумкин. Шундагина бу бойликларнинг ички маъноси, моҳияти бизга аён бўлади, шундагина биз беқиёс гўзалликлардан баҳраманд бўлиб, ўзгариб бораётганимизни, кўнглимиз юмшариб, ҳар хил қора доғлардан фориғ бўлиб бораётганини, уларнинг ўрнини меҳр ва муҳаббат, мурувват ва шафқат эгаллаб бораётганини ҳис қиламиз.

Ана шундагина, яъни инсоният яратган битмас-туганмас хазинани тўла бўлмаса ҳамки, лоақал имкон қадар ўзлаштириб, ўз мулкига айлантириб олгандан кейингина одам ўзини маданиятли деб ҳисобласа тўғри бўлади. Бу гапларнинг ҳаммасидан жуда оддий, лекин ҳамма вақт ҳам инобатга олинавермайдиган битта хулоса чиқади — юксак маданиятсиз, теран маънавиятсиз, ҳар томонлама пухта билимсиз, эркин ва юксак тафаккурсиз ҳеч қанақа порлоқ келажак қуриб бўлмайди. Эй менинг «Синфдош» кўрсатувида жамолини намойиш этган ёш дўстларим! Эй, ўзига ҳаддан зиёд бино қўйган ёш хонанда дўстим! Умуман, китоб устида кўз нурини тикиб ўтиришдан кўра кўча чангитиб юришни, ошиқ ўйнаш ёхуд ланка тепишни ёки бошқа кўнгилхушликларни, кайф-сафони афзал кўрадиган, беш кунлик дунёда яйраб, ўйнаб қолиш керак, деган ақида билан ҳаёт кечиришни бирдан-бир тўғри йўл деб ҳисобловчи ғофилгина укаларим, сингилларим! Шуни яхши билиб қўйингки, сиз қай сабаб билан бўлсин — китобдан юз ўгириб, ўз-ўзингизни беқиёс салтанатдан ҳайдаб, маънавий қашшоқликнинг, фикрий маҳдудликнинг, жаҳолат ва нодонликнинг совуқ эпкинлари, манҳус елдиримлари ҳукмрон бўлган саҳрои биёбонга бадарға қиласиз. Шуни билингларки, китобдан, маърифатдан, маънавиятдан юз ўгириб, сизлар келажакнинг бунёдкори бўлишдек буюк бахтдан ўзингизни мосуво қилаяпсиз. Умр шув этиб ўтиб кетади. Ҳаёт лаззатлари, кайф-сафо, айш-ишрат, маишат, ҳар қанча жозибадор кўринмасин, улардан ҳар қанча ширин хотиралар қолмасин, барибир улар пешонада ва янада ёмони қалбда — бадбуруш чандиқлар, ажинлардан бошқа из қолдиришдан бошқага ярамайди. Шунинг учун фурсатни бой бермасдан ҳаракат қилинг, елинг-югуринг, бойлик орттиринг, қўлнинг кирига ўхшаган бойлик эмас, ўзингиз билан мангу қоладиган, сизга ҳеч қачон панд бермайдиган, ҳаётингизга маъно ва мазмун бахш этадиган маънавий бойлик орттиринг. Бунинг учун эса китоб билан умрбод дўстлашмоқ, юзни маърифатга бурмоқ зарур.

Айни чоғда шуни ҳам эътироф этмоқ керакки, кенг маънодаги китобхонлик масаласи фақат чақириқлару даъват билан, хитобу шиорлар билан ҳал бўладиган масала эмас. Одамларнинг, ёшларнинг кўнгил майлларини, хоҳишу иродаларини китобат мулкига буриб юборган билан муаммо ҳал бўлиб қолмайди. Маънавият масалаларига жуда катта аҳамият бераётган, уни ҳар бир фуқаро қалбига етказиш тадбирларини жуда жиддий ўйлаётган жамият бу йўлдаги дастурига китобхонлик масаласини ҳам энг асосий бандлардан бири сифатида қўшиб қўймаса бўлмайди. Бу масала, бугунги шароитда, яъни бозор муносабатлари шаклланиб келаётган шароитда янада мураккаб тус олади.

Бозор муносабатлари шароитида адабиёт яшаб қолиши ва ривожланиши учун анча жиддий ўзгаришларни бошидан кечирмоғи зарур. Лекин мен ҳозир мазкур мақолада масаланинг бу жиҳатига тўхталмоқчи эмасман, мен бошқа нарсани таъкидламоқчиман — адабиёт, китоб ҳар қанча ўзгаришни бошидан кечирмасин, барибир, у жамиятга жуда керак нарса, ош, нон, сув, ҳаво каби зарур буюм. Жамият адабиётсиз, китобсиз яшай олмайди. Шунинг учун бозор шароити ҳар кимга аравасини ўзи тортишни тақозо қилса ҳам, жамият адабиётга қарашиб юбормаса бўлмайди. Албатта, ёзувчилар ичидан ҳам битта-яримта тадбиркор чиқиб қолиши мумкин. Кўпчилиги ҳар қанча китоб ёз десангиз ёзиши мумкин-у, лекин ундан нарига ўтолмайди. Шунинг учун адабиёт аравасини тортишга жамият кўмаклашиб юбормаса бўлмайди.

Шуни жуда катта мамнуният ва ифтихор билан таъкидламоқ зарурки, мустақил Ўзбекистонимизда маънавият ва адабиёт масалаларига катта эътибор билан қаралаяпти. Адабиёт ва санъатга ғамхўрлик давлат сиёсати даражасига кўтарилди. Айниқса, юртбошимиз Ислом Каримов ниҳоятда бағрикенглик билан, беқиёс бир саховат билан адабиётимизга ҳомийлик қилмоқда. Кейинги йиллар мобайнида катта йиғинларда сўзлаган нутқларининг ҳаммасида у ўнлаб ўзбек ёзувчиларининг номларини тилга олиб, уларнинг ижодига, асарларига юқори баҳо берди. Мустақиллик байрамлари арафасида ва бошқа муносабатлар билан кўпчилик ёзувчиларга турли мукофотлар, нишонлар, унвонлар берилди. Абдулла Орипов, Саид Аҳмад, Эркин Воҳидов каби ижодкорларимиз Ўзбекистон Қаҳрамони бўлди. Буларнинг барчаси жамики қалам аҳллари ўртасида чексиз мамнуният ва миннатдорлик туйғуларини тўлдирмай қолмайди. Айни чоқда, адабиётга бундай муносабат адабиётнинг қаддини тиклашга, китобхонлар ўртасидаги обрўйини қайта тиклашга ҳам ёрдам беради. Лекин, афсуски, адабиётнинг айрим муаммолари, ҳаёт-мамот масалалари борки, булар билан ҳам жиддий шуғулланмасак бўлмайди шекилли. Масалан, минимал қалам ҳақи, ёзувчидан олинадиган даромад солиғини қайта кўриб чиқиш, нашриётларни давлат тасарруфидан чиқариш ёки чиқармаслик масалалари, уларга молиявий ёрдам бериш, китоб савдосини такомиллаштириш масалалари шулар жумласидандир. Хуллас, адабиётни ривожлантириш масаласида, китоблар нашр этиш ва уни китобхонга, айниқса, қишлоқдаги китобхонга етказиш борасида алоҳида дастур қабул қилиш бугуннинг энг зарурий талаби бўлиб қолди шекилли. Ҳар нима бўлганда ҳам, китобсиз яшаб бўлмайди.

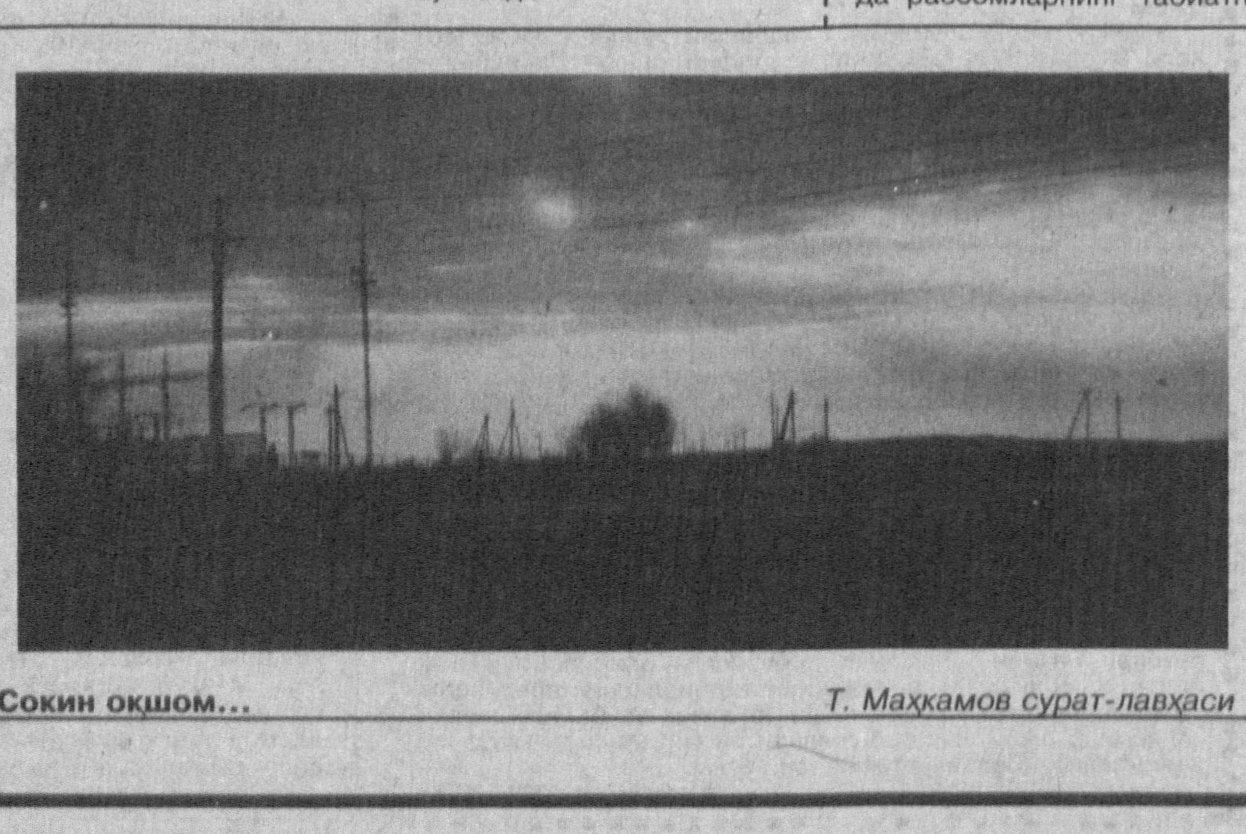

Сокин оқшом...

Т. Маҳкамов сурат-лавҳаси

ЁШЛАР — МИЛЛАТНИНГ ЭРТАСИ

(Боши 1-бетда.)

Собиқ иттифоқ даврида ёшлар «тарбия»сига жиддий эътибор берилар эди. Қизил мафкура ёш авлод дунёқарашини ўз манфаатларига мос равишда шакллантирмоқ учун барча воситаларни ишга солар, ҳеч нимани аямасди. Болалар оила қучоғидан чиқиши биланоқ «октябрятлар» сафига ўтказилар, кейинчалик бўйинларига қизил галстук тақиб пионер қўшиқларини куйлашар, ундан кейин эса комсомолликка ўтиб, мафкуравий топшириқларни сўзсиз бажаришга қасамёд қилишар эди.

Шўролар даврида талабаларнинг ёзги қурилиш отрядлари ҳам бежиз ўйлаб топилмаган. Ўзбекистонлик ёшлар Сибир ва Олтой ўлкаларида, Болтиқбўйидан келган студентлар эса Россия марказида меҳнат қилишарди. Бундан кўзланган мақсад — у ёки бу қурилишни вақтида битказиб, фойдаланишга топшириш эмас, ёшларни мафкура таъсирида доимий ушлаб туриш, улар шуурига коммунистик ғояларни бетўхтов сингдириш эди.

Мустақиллик бугунги ёшларни собиқ мафкуранинг шундай тузоқларидан халос этди. Ёшлар учун ўқиш, илм олиш, ўзликни намоён этишнинг беадоқ имкониятлари яратилди. Олий ўқув юртларида имтиҳон олишнинг тест усули жорий этилиши ғоят адолатли иш бўлди. Бугун фақат олий ўқув юртларининг талабалари эмас, оддий мактаб ўқувчилари ҳам хорижда таълим олаётганлари — мустақилликнинг улуғ неъматларидандир.

Президентимиз «Мен ёшларга ишонаман, мен улар билан биргаман, уларни худди ўз фарзандимдек ардоқлайман. Биз ёшларимизни ҳеч кимга бериб қўймаймиз, ўзимиз тарбиялаб, ўзимиз вояга етказамиз» деган сўзларни тез-тез такрорлаб турадилар. Чунки миллатнинг, мамлакатнинг эртаси, келажаги, тақдири, шубҳасиз, бугунги ёшлар қўлида. Янги асрда Ўзбекистоннинг бугунгидан-да баланд жаҳоний нуфузини таъминлайдиган, обрўсига обрў қўшадиганлар ҳам бугунги ёшлардир.

Ёшлар тарбиясида меҳнатнинг роли беқиёс. Юқорида таъкидлаб ўтганимиздек, ҳар хил айнишлар, жиноятчи унсурларнинг таъсирига тушиб қолишлар бекорчиликдан, бемақсадликдан келиб чиқади. Буни назарда тутган ҳолда, бизнинг фикримизча, йигит-қизларнинг бўш вақтларини самарали банд этиш билан боғлиқ баъзи қўшимча чора-тадбирларни ҳам амалга ошириш лозим. Чунончи, олий ва ўрта махсус ўқув юртларида таҳсил олаётган талабаларнинг бир қисмида меҳнатнинг у ёки бу тури билан шуғулланиш эҳтиёжи бўлади. Масалан, талаба дам олиш кунлари икки-уч соат бирор бир меҳнат жамоасида, масалан кичик корхонада ишлаши мумкин. Ўрта мактабларнинг юқори синф ўқувчилари ёзги таътил ойларида кўп вақт бўш қолиб кетадилар. Улар ҳам бирор бир корхонада вақтинча (соатбай) меҳнат қилишлари, қизиққан касблари бўйича малакаларини оширишлари мумкин. Айтиш жоизки, ҳозирча бундай шароитлар пойтахтимизда, вилоятлар марказида, туманларда етарли даражада яратилмаган. Бекорчилик иллати, айниқса, қишлоқ жойларида кўпроқ учрайди. Ўзи билмаган ҳолда жиноят ёки майда безорилик кўчасига кириб қолган ёшлар билан суҳбатлашсангиз, «ҳаммасига бекорчилик сабаб бўлди» деган гапларни эшитасиз.

Ёшлар тарбияси билан шуғулланувчи мутасаддилар бунга алоҳида эътибор беришлари зарур.

Аҳмаджон МЕЛИБОЕВ

Икки оғиз дил сўзи

ҲАР КИМНИНГ ЎЗ ҚЎШИҒИ БЎЛСИН

Қаҳрамон! Фидойи, заҳматкаш актёр дўстим! Қўлимга қалам олдиму ёшимиз ўртасида анча фарқ борлигига қарамай, бир-биримиз билан яқин дўст бўлиб қолганлигимиз ҳақида ўйладим. Суҳбатларимиздан бирида «ҳали мен ўз қўшиғимни айтганим йўқ» деган сўзларингни эсладим. Буюк актёрлар Шукур Бурҳонов, Олим Хўжаев, Сора Эшонтўраева, Наби Раҳимовлар иштирок қилган асарларда каттаю кичик роллар ижро этиб, устозларнинг меҳрини қозонган актёрнинг бундай камтарлиги мени хушнуд этди.

Устоз Шукур Бурҳонов сенга шундай деган экан: «Сен анойи одамлар билан саҳнага чиқаётганинг йўқ, ёнингда Шукур Бурҳонов! Саҳнада ёлғон гапирсанг аяб ўтирмайман. Отинг Қаҳрамон, энди сен саҳнада ҳам қаҳрамон бўлишинг керак...»

Телевидение орқали сен ҳақингда берилган кўрсатувларнинг бирида Ўзбекистон халқ артисти Риҳси Иброҳимова тўлқинланиб шундай деган эди: «Қаҳрамон Абдураҳимов... Нафис истеъдод соҳиби. Актёрлик талабларининг барча қоидаларига ҳар жиҳатдан жавоб беришга қодир санъаткор...»

Сен саҳнада Маъдалихон сиймосини бетакрор яратиш орзусида узоқ ойлар заҳмат чекдинг, заҳматинг зое кетмади. Давр исканжасига тоб беролмай, охир-оқибат бутун борлиғини қурбон берган ёш, ҳукмдор шоирнинг аянчли қисмати сенинг талқинингда тўла ўз аксини топганлиги ҳақида «Нодирабегим» драмаси муаллифи устоз Туроб Тўла қувона-қувона гапирганда, биз ҳам сендек ажойиб актёр дўстимиз борлигидан бошимиз осмонга етганди.

«Хўш, энди нималар қилиш орзусидасан?» деб савол бердим сенга «Нодирабегим» премьерасидан сўнг. «Ҳамлет, Мажнун, Дон Кихотни ўйнасам» дединг. Чунки бу образлар замирида фақат софлик, гўзаллик, покиза илоҳий муҳаббат мужассам. Бу сиймолар менинг қалбимга яқин сиймолардир...» Ўша кунлари мен Шарқ халқларининг «Лайли ва Мажнун» афсонаси асосида «Муҳаббат султони» шеърий драмаси устида иш олиб бораётгандим-да. Асар битди, академик театрнинг бадиий кенгашига ўқиш учун берилди. Ўқиш ниҳоясига етгач, беихтиёр ўрнингдан туриб: «Илтимос, Қайс — Мажнун ролини менга беринглар», дединг.

Узоқ мулоҳазалардан кейин режиссёрнинг хоҳишига биноан бадиий кенгаш ролни сенга беришга қарор қилди ва сен ўша соатдан бошлаб Мажнун қиёфасига кирганча саҳнада иш бошладинг... Кунлар, ойлар ўтиб, асарни томошабинлар эътиборига ҳавола этадиган дамлар ҳам етиб келди... Учинчи қўнғироқдан кейин залдаги чироқлар аста-секин сўниб, парда очила бошлади... Гулзор бўйлаб булбул чаҳ-чаҳи янграмоқда... Саҳнада телба ҳолатга тушган Мажнун — сен пайдо бўлдинг...

Ой, Лайли, Лайли, кел, мени шод эт!
Хаста дил ўйин бир дам обод эт!..

Сенинг бу ўтли ноланг бутун спектакл жараёнида тобора авжига чиқди. Охир-оқибат соф муҳаббат ва ноҳақлик қурбони бўлган севгилинг жасадини бағрингга босганча дединг:

Лайли, кўзинг оч! Кўзинг оч, Лайли!..
Эй фалак, мадад бер ғарибларингга!..
Демак, сен дўзахда мени қолдириб,
Ғавғосиз оламга бўлдинг равона?..

Йўқ, йўқ, Мажнунинг ҳам ёнингда бўлгай...

Ёнингдан ханжар олиб ўз кўксингга санчиб, жонсиз жасадга бош қўйганча жон таслим этдинг... Парда ёпилди... Залда гулдирос қарсаклар... Парда очилди... Томоша аҳли кўзда ёш билан узоқ муддат сени олқишлади. Офаринлар айтиб, пойингга гуллар сочишди... Ўша кез бахтиёрлик нашидаси акс этган юзларингда қуёш порлагандек бўлди менинг наздимда. Сенинг актёрлик ҳаётингда бундай дамлар келажакда жуда кўп қайтарилишига амин бўлиб, мен ҳам сени олқишладим.

Санъатшунослик фанлари доктори, профессор Муҳсин Қодиров давра суҳбатларининг бирида шундай деган эди: «Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Қаҳрамон Абдураҳимов ҳақида унинг истеъдоди, талайгина образлар яратганлиги ва ижобий томонлари ҳақида матбуотда, радио ва телевидениеда кўпроқ гапирилади-ю лекин унинг битта ноёб хусусияти — маҳорат йўналиши ҳақида жуда кам гапиришади. Қаҳрамон Абдураҳимовнинг бошқа актёрлардан фарқи шундаки, у универсал, кўпқиррали актёр. Драмалардаги бош қаҳрамонлар образларини қандай яратса, кичик характердаги образларни ҳам юқори даражага етказиб ўйнашга қодир актёр. Мисол тариқасида «Суҳбат Султони»даги Қайс билан «Пири коинот» даги Маврудийни олайлик...»

Дўстим! Сен салкам ўттиз йил мобайнида академик театримиз саҳнасида талайгина асар қаҳрамонлари қўшиғини завқу шавқ ила куйлабсану, яна «ҳали мен ўз қўшиғимни куйлаганим йўқ», деганинг нимаси? Камтарликнинг ҳам чегараси бор. Аслида театр саҳнасида сен яратган қаҳрамонлар куйлаган қўшиқ — бу сенинг ҳам қўшиғинг! Бу қўшиқ санъат аталмиш нурли бўстонда ҳамиша янграб тураверсин.

Ҳайитмат РАСУЛ

ЭКОЛОГИЯ ВА МАДАНИЯТ

Мулоҳаза

Ҳар бир давр инсоният олдига ўзига хос муаммоларни кўндаланг қилиб қўяди. Бизнинг давримизда юзага қалқиб чиққан долзарб масалалардан бири, шубҳасиз, атроф-муҳитнинг хавфсизлиги ва уни ҳимоя қилиш муаммосидир. Жаҳон миқёсида улкан ижтимоий муаммо сифатида эътироф этилаётган бу ҳолат Ўзбекистонни ҳам четлаб ўтаётгани йўқ. Мустақиллик йилларида республикамизда юз берган илмий-техник тараққиёт, барча тизимлардаги ўзгаришлар инсон ва табиат муносабатларида уйғун мувозанат масаласини юзага чиқарди.

Бугун, айниқса, экология муаммоси муҳим маънавий-эстетик аҳамият касб этмоқда. Миллий қадриятлар ва маънавиятнинг тикланиш жараёни кишиларда янги фуқаролик ҳиссиётини шакллантириб, шахсни ахлоқий тарбиялашнинг асосий манбаи бўлиб бораётир. Шу маънода рассомларнинг табиатни асраш йўлидаги сайъ-ҳаракатлари мақсадга мувофиқдир. Биз худди шундай ҳаракатни мусиқа санъати оламида ҳам ташкил этиш ниҳоятда зарурлигини алоҳида таъкидламоқчимиз. Бинобарин, айнан мусиқа ижтимоий ҳаётдаги барча ўзгаришларга, ҳар бир ҳаётий муаммога муносабат билдиради ва айнан мусиқада давримизнинг барча воқеа-ҳодисалари худди ойнадагидек акс этиб туради.

Орол муаммоси бизни Ўрта Осиё халқларининг табиатдан фойдаланишда оқилона ва уйғун қўлланган анъаналарни қайта тиклаш ҳақида фикрлашга ундайди. Зеро, қадимда табиатга, унинг неъматларига муносабат инсон ва табиат муносабатларидаги уйғунликка интилишнинг муҳим йўлларидан бири сифатида қаралган.

Шуниси ҳам борки, Орол муаммоси бугун фақат экологик муаммо бўлиб қолмай, энг аввало, маданият муаммосидир. Шунинг учун ҳам у барчанинг диққат марказида турибди. Худди фан ва техникада бўлганидек, XX аср санъатида ҳам экологик ҳалокатга олиб борувчи жараёнлар содир бўлди. Ушбу ҳолат маънавиятга даҳлдор бўлгани учун табиатдаги экологик номутаносибликка нисбатан хавфлироқ эканини назарда тутишимиз лозим.

Ҳозирги кунда кишилар руҳиятида санъатдаги инсонпарварлик ғояларини экологик жиҳатдан баҳолаш ва санъатнинг маънавий-эстетик қиймати моҳиятини англаш жараёни кечмоқда. Шунинг учун ҳам бугун ўтмиш маънавий меросимизни қайта тиклаш, қадриятларимизни улуғлаш ниҳоятда зарур бўлиб қолмоқда. Бу эса янги замонавий идеаллар вужудга келишига замин яратади. Бундай жараёнда мусиқанинг ҳам ўз ўрни бор.

Янги маънавий идеаллар йўлидаги изланишлар санъатда янги, ўзига хос бир уйғунлик яратиш сари бошлади. Санъат турларининг бир-бирига уйғунлашиш тенденцияси юзага келаётир. Санъатдаги мавжуд учликни тушунишда ўзгариш юз берди: композитор-ижрочи-тингловчи учлигида ижрочининг вазифаси биринчи ўринга чиқди. Бу ҳолат эса шахснинг роли ортиб бораётгани билан изоҳланади. Зеро, бугун ижрочи шахснинг янгича савияда шаклланиш жараёни кечмоқда.

Замонавий санъатда ҳам учлик ўзига хос аҳамият касб этди: драматург-режиссёр-актёр учлигида актёр маҳорати биринчи планга қалқиб чиқди. Яъни худди композитор-ижрочи-тингловчи учлигига ўхшаш ходиса юз бериб, энди замонавий актёр ижодий жараёнга фаол аралашиб, режиссёрликка ҳам, драматургияга ҳам қўл урмоқда. Моҳиятан яратувчилик вазифасини бажармоқда. Ана шундай ўрин алмашиш, қўшилиш оқибатида шахснинг универсаллиги — барча ишга бирдек қодирлиги ортиб бормоқда. Худди шундай ҳолатни мусиқа санъатида ҳам яққол кўриш мумкин. Бунда ижрочи спектакл ёки бошқа бирор асарнинг ҳам дирижёри, ҳам режиссёри сифатида фаолият кўрсатиб, яхшигина ютуқларга эришаётир.

Бугун бизга юксак маънавий вазифаларни бажаришга қодир бўлган юқори малакали универсал мутахассислар сув билан ҳаводек зарур. Барча соҳада бўлгани каби санъат ҳам атроф-муҳитнинг ифлосланишига қарши кураш рамзига айланиши лозим. Бинобарин, биз учун санъатнинг инсон қалбини покловчи ва кўкларга кўтарувчи муолажа вазифаси муҳим аҳамият касб этади. Ҳозирги кунда мусиқа оламида экологик реализм атамаси пайдо бўлди. Унинг моҳиятида табиат бутун мусаффолиги билан, ўрмонлар шовқини, капалаклар парвози, қушлар ноласи табиий тарзда ўз аксини топади. Композитор ва ижрочи ана шу нарсаларни одамларга соф ҳолда етказишлари, инсон ва табиат ўртасида уйғунлик ҳосил бўлишига ёрдам бериш йўлларини излашлари лозим. Санъат ривожининг бу йўли бугунги кунда ҳаққоний ягона йўлдир. Ижодкорларнинг авлод-аждодларимиз, турли даврлар, мамлакатлар тажрибаларидан фойдаланишлари бу жараёнда муҳим аҳамият касб этади. Экология ва маданият бир-бири билан чамбарчас боғлиқ бўлиб, бунда маданият экологияси муаммосини ҳал қилиш унинг ҳаётийлигини таъминлаш гаровидир.

Адиба ШАРИПОВА,
Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист,
Тошкент давлат Консерваторияси ўқитувчиси

Умида АБДУАЗИМОВА

ЮЗИМНИ БАХТГА БУРДИМ

БУ ДУНЁДА

Бу дунёни танийман мен,
Яшаганим қачонлайди.
Дала-дашти таниш деймaн,
Совуқ дарё ачомлайди.

Тоғу тоши чўкиб ётар,
Тилсимотга бўкиб ётар,
Лорсиллаган тупроқлари
Ризқу рўзим тўкиб ётар.

Турфа ишин биламан мен,
Ёзу қишин биламан мен.
Одамлари, одатлари
деб тирилиб ўламан мен.

Жабрим менинг шу дунёда,
Сабрим менинг шу дунёда,
Кетар бўлсам қайга кетай,
Қабрим менинг шу дунёда.

Дарёларга қўшилсам ҳам,
Денгизларга тўшалсам ҳам,
Кўлмакларда қолиб қотган
зада дилдан шошилсам ҳам,

Кетар бўлсам қайга кетай,
Қабрим менинг шу дунёда.
Жабрим менинг шу дунёда,
Сабрим менинг шу дунёда...

СЎЗ БЎЛИБ ҚОЛДИМ

Эсламаган куним йўқ сени,
Изламаган туним йўқ сени,
Қизғанмаган оним йўқ сени,
Жовдираган кўз бўлиб қолдим.

Жудо бўлиб орзу-ўйимдан,
Қут-барака кетиб уйимдан,
Ғам-ташвишим ошиб бўйимдан,
Кун-тунимга сўз бўлиб қолдим.

Кўнглимдаги сўнгги қарорим:
Ўнгланади ишим, барорим,
Мени қўллар парвардигорим, —
Энди сени худога солдим.

Дийдам ҳажру азобдан қотган,
Қасосга шай ғазабдан қотган,
Ёниқ дилга сўниклик ботган,
Журъатимни фидога солдим.

Эсламаган куним йўқ сени,
Изламаган туним йўқ сени,
Овунтирар бир имкон мени,
Ғурбатимни жудога солдим.

Сени кучгим келди шамолдай,
Кўргим келди кўкда ҳилолдай,
Пойингга бош қўйиб тош, лойдай,
Яна сенинг ҳажрингда толдим.

* * *

Кимнинг кўнгли қародир,
Ўзига қийин.
Йўли мотамсародир,
Ўзига қийин.

Тўйлари маъракадир,
Ўзига қийин.
Кўрмагай барака бир,
Ўзига қийин.

Ниятлари йўлдоши,
Издоши ғурбат.
Кимнинг кўнгли қародир,
Умри — уқубат.

* * *

Телба дилни бергандир Оллоҳ,
Андуҳларнинг лойига қориб.
Ғофиллигим аро минг гуноҳ,
Яшар бўлдим йиғлаб-ёлвориб.

Муножотлар учар кўксимдан,
Сувга айтиб гўзал тушимни,
Нажот топмай ҳатто дўстимдан
Йўқотаман баъзан ҳушимни.

Қўлларимни қуёшга чўзиб,
Шуълалантир деймaн дилимни.
Баъзан ундан лаққа чўғ узиб,
Чўғга қўшиб еймaн тилимни.

Дилим суйган азиз кишимнинг
Ҳижронидан тавба-ю зорим.
Кушойишин бергил ишимнинг,
Ўзинг қўлла, парвардигорим!

* * *

Менга қиё боқиб ўтди бир йигит,
Ҳаловатим ёқиб ўтди бир йигит.
Қадду басти хаёлимни банд этди,
Қарашлари бир умрлик сир йигит!

Қошу кўзи попукдек бу ким
бўлди?
Кўзларида ўйнар кулгу, ким бўлди?
Бежиз эмас боқиши, ўт ёқиши,
Ким бўлди? — деб сўрсам барча
жим бўлди.

Амма, холам сирли киприк
қоқишар,
Сочларимга сочпопуклар тақишар,
Узун бўлар сочларингдек йўлинг, —
деб,
Тушларимнинг таъбирини чақишар.

Ўзим ерда, кўнглим кезар самода,
Эшитмасам ўгитларни мабодо
Мен ҳақимда турли ўйга бормангиз,
Ишим бордир тутқич бермас
сабода.

Сабо каби сассиз ўтди бир йигит,
Қарашлари қалбга қалар сир,
йигит.
Мен бу юрак мушкулотин ечолмай
Югурарман еру кўкда зир, йигит!

Юрсам анқир йўлларимда ифорлар,
Кулсам арир юрагимдан ғуборлар,
Қошу кўзи попукдек бу ким
бўлди? —
деган савол ҳаловатим еб борар...

Анвар ЮНУС

ЮЗИНГ ДАВЛАТ, ВИСОЛИНГ ГАНЖ

МАШРАБ ҒАЗАЛИГА МУХАММАС

Азиз жонимни сайд айлаб қаро қоши камон ўртар,
Қоғоз куйгайдур оҳимдин, сўзи руҳи равон ўртар,
Солиб бошимға савдосин яна шўхи замон ўртар,
Агар ошиқлиғим айтсам, куюб жону жаҳон ўртар,
Бу ишқ сиррин баён этсам, тақи ул хонумон ўртар.

Пари кўрган киши янглиғ ўзим бир ён, сўзим бир ён,
Ки, Мажнун сояси янглиғ югурдим дашт аро ҳар ён,
Хазон япроғидек ёнди қуёш юздин дилим урён,
Кишига ишқ ўтидин заррае етса бўлур гирён,
Бўлиб бесабру бетоқат, юрак — бағри чунон ўртар.

Туну кун шуъла афшондур неча осмон қароғингда,
Кўнгил парвонадек сўзон қолиб ҳусни чароғинда,
Саҳар фарёд қилиб қушдек кечар умрим сўроғингда,
Мени бехонумон тинмай куюб ёндим фироқингда,
Отинг тутсам «нигоро» деб ки завқидин забон ўртар.

Кириб бу жабҳалар ичра ўзимни имтиҳон айлай,
Пойингни саждагоҳим деб вафо расмин имон айлай,
Қаю мақсад билан келдим бу дунёга аён айлай,
Қаю тил бирла, эй жоно, сени васфинг баён айлай,
Тилим лолу кўзим гирён, сўнгакларни ниҳон ўртар.

Муҳаббат асли қисматдур — юракларда садо бўлмоқ,
Кеча-кундуз чекиб заҳмат фироқ ичра фидо бўлмоқ,
Бамисли тунда гулхандек ёниб охир адо бўлмоқ,
На қаттиқ кун экан, жоно, висолингдин жудо бўлмоқ,
Мани оҳим тутунига замину осмон ўртар.

Кириб ағёр эшигига, ҳазин кўнглимга кирмассан,
Кўзим, бахтим қаро бўлди, на деб ваъдангда турмассан,
На бўлди офатижоним манга юзингни бурмассан,
Бу дард ила хароб ўлдим, келиб ҳолимни сўрмассан,
Ғаминг бошқа, алам бошқа, юрокимни фиғон ўртар.

Ки, Анвар меҳрини ё раб, замон авбошиға солма,
Тутиб ғам илкига ханжар бу жон талошиға солма,
Жаҳон денгизларин мавжин кўзимнинг ёшиға солма,
Бу Машраб дардини, жоно, ки ҳеч ким бошиға солма,
Агар маҳшарда оҳ урсам биҳишти жовидон ўртар.

ЭРКИН ВОҲИДОВ ҒАЗАЛИГА МУХАММАС

Қуёшдек жилмайиб боқдинг баҳоримдан, кўзимдан ҳам,
Қаён борсам етиб боргай хаёлинг тез изимдан ҳам,
Ки ором йўқ эди тунлар кетибдур кундузимдан ҳам,
Сени ётлар тугул ҳатто қилурман рашк ўзимдан ҳам,
Узоқроқ термулиб қолсам бўлурман ғаш кўзимдан ҳам.

Сенинг васфинг ўқур булбул баҳор келган томонларда,
Қадинг тимсолидек зебо ниҳол йўқдур замонларда,
Яна рашк ўтида ёқма, қўйиб меҳрингни жонларда,
Кўзим, ёнгай сенга наргиз — кўзин тикса чаманларда,
Яширмам, лолага рашким аён бўлгай юзимдан ҳам.

Бу боғда олмаю хурмо, солур исён, тараб оҳанг,
Сариғ япроқ бу ҳарб ичра қиличлардан тўкилган занг,
Сенинг қирмиз дудоғингга етишсам деб қилурлар жанг,
Дегайларки, чаросу, ол гилос олмиш лабингдан ранг,
Лабинг тегса ҳасад қилгум гилос бирлан узумдан ҳам.

Қадам қўйсанг чаман бўлгай пойингда қақраган саҳро,
Жамолингдин, қоронғу тун, нур олгай кўкдаги Зуҳро,
Сенингсиз аҳли шоир хор, ғариб бўлгай эди дунё,
Сени жоним дедим ёлғиз, сени қалбим дедим танҳо,
Чимирдинг қош, пушаймонман қўпол айтган сўзимдан ҳам.

Аё, дилбар бу оламда, юзинг давлат, висолинг ганж,
Тошиб меҳрингни дарёси бу жонимга тушубдур мавж,
Магар васлинг раво эрмас, олиб ханжар дилимга санч,
Висол онида кўз очса, не тонг, тонгдан кўнгилда ранж,
Жудо қилгай мени ой юз, хумор кўз юлдузимдан ҳам.

Керак бу кўҳна очунга ҳамиша шоири булбул,
Диёру ёр баёнида сўзингни шамси Анвар қил,
Пари пайкар мисолида ғазал топсин юракка йўл,
Сенга ўн тўртда боғландим, ҳануз Эркин бўлолмас дил,
Ўзим доғман, ақл кирмас, тўзимсиз ўттизимдан ҳам.

ГУЛ

Тонгда булбул оҳидин ўт олди хирмонингни гул,
Бу оловдин сақлағин жоним аро жонингни гул.

Шўх саболар фасли кўклам кетди тотингни олиб,
Ой, қуёш тарк этмасин бошингда осмонингни гул.

Чўғ каби ҳар барги гулни асрадим дил мулкида,
Кўзларимга айла ошкор барги хандонингни гул.

Не замон кўксимда ёлғиз васли гул армон эрур,
Бир тикондин ўзгага ҳеч солма ҳижронингни гул.

Гул лабингдин битта япроқ истадим умрим бўйи,
Номини қўйиб гулоб ким ичмади қонингни гул.

Асли сен тимсоли ёрсан, асли сен тимсоли ишқ,
Даҳр аро ёлғончи ёрга берма давронингни гул.

Анвар эт кўнглимни бир дам, бу ҳаёт бўстонида,
Лайлидек бир йўқлагин Мажнун паришонингни гул.

* * *

Фасли кўклам ўтди кетди деб чекарсан нолалар,
Қўнмаган қуш ортидан йиғлайди шундоқ болалар.

Арзигай мен оҳ, десам ўтган баҳорнинг ортидан,
Ашки селобимда оқди дилда ўсган лолалар.

О, ҳаёт инжуларинг-ла чалғитиб қўйма кўзим,
Аҳли шоир зарга эрмас, гулга бўлгай волалар.

Дурларим бор, денгизим бор, ҳиссиётлар бағрида,
Ўзга олам завқи асли дилга тушган соялар.

Анваро, шеър ёзмасанг фасли муҳаббат чоғида,
Туҳфаси бўлғай баҳорнинг кўзда қолган жолалар.

СОҲИБКАРОМАТ

ёхуд Шайх Шамсиддин ҳақида ривоятлар

Кўҳна тарих силсиласида бир олтин ҳалқа бўлган Қашқадарё воҳасида ҳам қадимги даврлардан бошлаб илм-маърифат ривожланган. Шарқ файласуфлари орасида ўз нуфузига эга бўлган Муҳаммад Насафий, тасаввуф илми пешволаридан Шайх Азузиддин Насафий, Қуръони карим тавсифи билан шуғулланган кўплаб олимлар ва уламолар, Зиёвиддин Нақшбандий, Саидо Насафий, Жунайдулло Ҳозиқ, Гулханий, Хиромий сингари юртдошларимиз билан қанча фахрлансак арзийди. Буюк Шарқнинг буюк шоирларидан бўлмиш Хисрав Деҳлавий, Мирзо Бедил, Мирзо Ғолиб учун кўҳна Кеш — Шаҳрисабз ота юрт ҳисобланади.

Қашқадарё — улуғ жаҳонгир, етти иқлимга номи кетган Соҳибқирон Амир Темур киндик қони томган ватан. Бу юртда буюк бобомиз туғилиб, вояга етган, таълим олган, ҳарбий маҳоратни эгаллаган.

Биз — уларнинг ворислари бундан фахрланамиз. Бугунги кунда Хўжа-илмкони, Татар мачит, Лангар ота, Султон Мирҳайдар, Ҳазрати Султон ота, Ҳазрати Башир, Ҳазрат Шайх Шамсиддин каби муқаддас қадамжолардан зиёратчиларнинг қадами узилмайди. Улар орасида Эрон, Арабистон, Америка ва Афғонистон давлатларидан ташриф буюрган зиёратчиларни ҳам учратиш мумкин. Воҳадаги зиёратгоҳларнинг ичида Шайх Шамсиддин номи билан машҳур қадамжо алоҳида ажралиб туради. Бу жойнинг жуда қизиқ тарихи бор. Сиз азиз ўқувчилар билан ул зоти шарифнинг ҳаётидан мухтасар бир лавҳани баҳам кўришни лозим, деб топдик.

Ривоятларга қараганда, Шайх Шамсиддин Парранда тахминан 1290 йилда ҳозирги Тожикистоннинг Хеззан қишлоғида таваллуд топган. Валий асли Шайх Тоҳир Ҳовандий авлодларидан бўлиб, одамларни ислом динига даъват қилиш учун Ўрта Осиёга келиб қолган. Отаси ҳам катта шайхлардан бўлган экан. Ҳазрат Шамсиддин уч кунлик чақалоқлигида мачитдан қайтаётган жамоа гўдакнинг отасидан: «Тақсир, рамазонни қайси кундан ҳисобласак бўлади?» — деб сўрабди. Ота: «Оллоҳ таоло бизга бир фарзанд ато этган эди. Онасини уч кундин буён эммаяпти, шунинг учун рамазонни шу кундин ҳисобладик», — дебди. Буни эшитган одамлар: «Қаранглар-а, бул зот ўзини шу пайтгача шайх, деб келарди. Эмди эса, кеча туғилгон чақалоғини ҳам шайхга чиқармоқда», — дейишган. Шайхга аён бўлдики, бу гапга одамлар ишонмаётирлар. Ана шу гаплар кўнглига оғир ботади ва уйига бориб, хотинига: «Бу ерлардан кўчиб кетамиз», — дейди. Хотини, бола-чақалари, эшак, от-уловлари билан Хеззандан Сари деган жойга кўчиб ўтганлар. Сари билан Хеззан орасидаги масофа 5-6 чақирим бўлган. Шайх Шамсиддин ҳазратларидан учиб юриш — паррандалик хусусияти ўша вақтдан бошланган. Шайх у ерга боргандан кейин кўҳнадузлик билан шуғулланган. Орадан 10-12 йил ўтгандан кейин бир куни онаси: «Ўғлим, отангизга овқат олиб боринг», — деб таом солинган идишни беради. Шайх Шамсиддин отасининг олдиларига овқат олиб борса, отаси энди ҳўкизларни қўшдан чиқариб турган экан. Отаси ўғлидан: «Овқат олиб келдингизми, ўғлим?» — деб сўрабди. «Ҳа, падари бузруквор, овқат олиб келдим», — дебди. Отаси ҳўкизларни ўтга қўйиб, ўғлига: «Сиз шу ерда ўтириб, ҳўкизларга қараб туринг, мен пешин намозига таҳорат олай», — деб, дала ёнидаги пастқамликка тушиб кетибди.

Бир пасдан кейин Дарадан иккита аждаҳо чиқиб келибди. Буларни кўрган Шайх Шамсиддин ҳазратлари, аждаҳоларнинг бўйнига омоч бўйинтуруқларни илиб, ерларни ҳайдашга тушибди. Ернинг ҳаммасини ҳайдаб бўлганидан сўнг отаси пешин намозини ўқиб, пастқамликдан чиқиб келибди. «Эй, ўғлим, сиз не иш қилиб қўйдингиз. Бу жониворларга кўп азоб берибсиз-ку, бай-бай-бай», — деб, омоч-бўйинтуруқларни аждаҳоларнинг бўйнидан бўшатиб, уларни қўйиб юборибди. Отаси ўғлига: «Ўғлим, Оллоҳ сизга каромат берибдур, эмди сиз бу ердин кетиб, бошқа бир жойдан макон топишингиз лозим», — дебди. Ўғли: «Қайга борай, ҳазрати бузрукчвор?» — деб сўрабди. Шунда отаси: «Отингиз қаерда тўхтаса ва арикдан ўтмаса, ўшал жой сизнинг маконингиз бўлади», — дебди.

Шайх Шамсиддин ҳазратлари отга миниб, йўлга тушибди. Йўл юриб, йўл юрсалар ҳам мўл юриб, бир қишлоқнинг устидан чиқибди. Йўл устидаги бир майдонда кекса бир киши пиёз ўтаётган экан.

«Ассалому алайкум, эй бобо, не қилаяпсиз», — деб сўрабди. Ҳалиги киши ёш шайхга қарамасдан : «Пиёз ўтаяпмен», — деб жавоб берибди. Ҳалиги кишининг шайхга қарамасдан жавоб бериши ул зотга малол келибди-да, бир дуо ўқибди. Шунда пиёзнинг ичида биттаям ўт қолмабди. «Эй, не қилиб қўйдингиз, биродар, мени Оллоҳимнинг зикридин қўйдингиз-ку?» — дебди ҳалиги киши. Шунда шайх ҳазратлари яна дуо ўқибди ва яна майдонда ўтлар пайдо бўлиб қолибди. «Оллоҳ сизнинг ҳамроҳингиз бўлсин», — деб, йўлида давом этибди шайх. Шайх яна йўл юриб, Хўжаиспароз деган қишлоққа етиб келибди. Отини ҳозирги Оқсув — кичик бир анҳор устидан ҳайдаса, от арикдан ўтмабди. Бунда ота айтган гаплари эсига келибди ва отам айтган макон шу ер деб, отидан тушибди. Шу ердаги яқин бир ғорни макон тутиб, кўҳнадўзлик билан шуғуллана бошлабди. Хўжаиспароз — «хўжа-ис», — «тўхтаб», «пароз» — «парвоз қилади», деган маънони билдиради.

Шайх Шамсиддин илмини ошириш учун Бухоро шаҳрига бориб, «Мир кулол» мадрасасидан дарс олган. Кунлардан бир кун жамоат намоз ўқийдиган мачитга қараса, Шайх йўқ эмиш. Икки, уч марта шу ҳолат рўй берибди. Бир куни Шайхга таҳорат суви берадиган сўфи ухлаб қолиб, тонг отганини билмай қолибди. Шайх ҳожатга чиқиб кетган экан. Шунда сўфи офтобани муздек сувга тўлдириб, қўлтиғининг остида ушлаб турибди. Шайх ҳожатдан чиқиб, офтобани қўлга олибди. Офтоба иссиқ эмиш. Шайх сўфига бир қараб қўйибди-ю, индамабди. Мачитга кириб, бомдод намозини ўқий бошлабди. Ёнларида чўккан сўфи Шайхнинг яктаклари барининг бир чеккасини тиззаси билан босиб ўтирибди. Шу пайт Шайхга намознинг суннатини мачитда, фарзини Маккаю мукаррамада ўқиши ҳақида илҳом келибди. Шунда Шайх парвоз қиламан, деб турганида, сўфи буни сезиб қолибди. У: «Тақсир, мени ҳам ўзингиз бирлан бирга олиб кетинг», — деб ялинибди. Шайх: «Қўлларимдин маҳкам тут, лекин кўзларингни юм ва манзилимизга етгунимизча, ҳеч нимарсани сўрама», — дебди. Икковлон учиб кетаётганларида сўфи: «Қани, қаерларга келиб қолибмиз», — деб ўйлабди ва қизиқиши ортиб кетиб, кўзини очибди. Кўзини очган заҳоти, бир томнинг устига қулаб тушибди. Бу жой Афғонистоннинг Балх шаҳри экан. Тасодифни қарангки, ўша кеча Балх шаҳри ҳокимининг хазинасига ўғри тушган эди. Ўғрини ахтариб юрган ясавуллар том устида турган сўфини кўриб қоладилар ва «ана ўғри, ана ўғри», дея сўфини тутиб олиб, ҳокимнинг ҳузурига олиб борадилар. Сўфи ҳокимга бўлган воқеани гапириб беради. Ҳоким сўфининг гапларига ишонмайди ва уни олиб чиқиб, чинорга боғлаб қўйишади.

Маккаю Мукаррамадан учиб келаётган шайхга сўфининг: «Эй тақсир, эмди мен шу мусофир юртларда қолиб кетаменми?», — деган овози эшитилади. Шайх қараса сўфи чинорга маҳкам боғланган турибди. Шайх чинорнинг устидан уч марта айланиб ўтиб, уни ушлаб, куч билан тортибди. Чинор суғурилиб кетибди. Чинорнинг атрофида ўн тўрт хўжалик ва катта тепалик ҳам бор эди. Буларнинг ҳаммаси сўфи билан бирга учиб келади. Шайх чинорни қишлоқ қабристонининг бир чеккасига қўндиради. Чинор ҳозиргача бор. Тепаликни эса Севаз қишлоғининг тепасига қўяди. Ўн тўрт хўжалик эса шу ердаги Саройча қишлоғида ўрнашади. Балхтепа ва Саройча қишлоғи ҳозиргача мавжуд.

Алқисса, Балх шаҳрининг ҳокими чинор билан тепанинг ғойиб бўлиб қолганини эшитиб, уларни излаб йўлга тушади ва шу ердан топади. Ҳоким Шайх ҳазратларини пир тутиб, унга байъат қилади, яъни қўл беради. Орадан уч кун ўтгач, ҳоким Шайхдан ижозат сўраб, ватанига қараб йўл олади. У пири билан хайрлашиб, беш чақиримча йўл юргач, ўзини уйининг олдида кўради ва қизининг: «Отам келдилар, отам келдилар», — деган сўзларини эшитади. Бунинг каромат эканини билган ҳоким яна Шайх Шамсиддин ҳазратларининг ҳузурига қайтиб келади ва уларни тавоб қилади.

Ҳазрати Шайх қароматларидан яна бири ҳақида тўхталсак: Хўжаиспароз қишлоғининг ўртасидан Оқсув дарёси оқиб ўтади. Дарёнинг устида қўйилган кўприкдан ўтаётиб, Шайх ғарғара қилганча, сувга ташлайди. Сув кўпикланиб, оқариб, 250-300 газгача боради. Шунинг учун ҳам бу дарёнинг номи Оқсув, деб аталади. Оқсувда одамлар ҳар йили саратон кирганидан, то тугагунга қадар ювинадилар ва кўпчиликлари касалликларига шифо топадилар.

Қизиғи шундаки, кўприкнинг юқори қисмидаги тошларни бир-бирига ишқаласангиз, тош синиши мумкин, аммо кўпик чиқмайди.

Оқсув зиёратига нафақат туманимиз, балки вилоятимиз, қўшни вилоятлардан, ҳатто Тожикистон, Туркманистон, Қирғизистон, Қозоғистон жумҳуриятларидан келишади. Оқсув дарёсининг сувидан баҳраманд бўлиб, дардларига даво топадилар ва Шайх Шамсиддин ҳазратлари қабрини зиёрат қиладилар.

Шайх ҳазратлари кароматларидан яна бири, шу қишлоқдан 60 чақиримча узоқда жойлашган Ҳазрати Султон зиёратгоҳидан олинган мўъжизаларидир.

Кунларнинг бирида Амир Темур Кураганий, Ҳазрати Султон зиёратгоҳига бориб, барча шайх ва уламоларни йиғадилар. «Шу ғорга кириб, анда қандоқ сир-синоат борлигини билиб берадиган бирор киши борму?», — деб сўрайди Амир Темур. Савол жавобсиз қолади: ҳеч ким бунга журъат қила олмайди. Соҳибқирон бироз сукут сақлаб: «Менинг даъватимни эшитмаган яна ким қолди?» — деб сўрайди. Шунда атрофдагилар: «Отангизнинг пирлари Шайх Шамсиддин ҳазратлари қолдилар», — деб жавоб беришади. «Илтимос, ул зотни ҳузуримга чорланг», — дейди Амир Темур.

Мулозимлар ғорда ибодат қилиб ўтирган шайхга Амир Темурнинг илтимосини етказибдилар. «Шоҳнинг гадо бирлан нима иши бор экан?», — дебди ҳазрат. Шунда мулозимлар: «Тақсир, амри подшо вожибдур», — деб кулибдилар. Шайх ҳазратлари: «Сизлар бораверинглар, мен орқаларингдан етиб борармен», дебди. Мулозимлар отларига миниб, Ҳазрати Султон ота зиёратгоҳи томон йўлга тушибдилар. Улар Холиқдод дарёсига етиб боришса, Шайх ҳазратлари дарёнинг бўйида намоз ўқиб турган экан. Амир Темур шайхга салом бериб, ҳол-аҳвол сўраб, юқоридаги истагини билдирибди. Шайх рози бўлиб: «Иншооллоҳ, эртага илтимосингиз бажарилади», — дебди. Шайх ўша кеча дарёда минг марта ғусул қилиб, минг ракаат намоз ўқибди. Холиқдод дарёсининг суви ҳатто ёз вақтлари ҳам шунчалик муздек бўладики, сувга қўл тиқсангиз, музлагандек бўлиб қолади. Шайх ҳазратлари эрталаб ғорга учиб кириб, учта мўъжиза олиб чиқибдилар. Булар: бир дона анор, бир дона олма ва Имом Ҳусайннинг бошлари ўралган жойнамоз эди. Шайх анорни Амир Темурга бериб: «Лашкарларинг шу анордек зич бўлсин ва кўпайғондин кўпайсин», — деб дуо қилибдилар. Олмани ҳам Амир Темурга бериб: «Шу олмани яқинингдаги шайхлар ва уламолар ейишсин», — дебдилар. Амир Темур шайхнинг қўлидан олмани олиб, шайхлар ва уламоларга узатибди, лекин олмага бирорта одамнинг тиши ўтмабди. Шундан сўнг у олмани қайтариб олиб: «Эй бузруквор, ўзингизга насиб қилган экан», — деб ўз қўли билан шайхга узатибди. Шайх олмани олиб, одамлар ҳузурида ебди. Шундан сўнг Амир Темур Шайх Шамсиддин ҳазратларига бу ёғи Бухоро, бу ёғи эса Сурхондарё вилоятининг Киштут қишлоғигача бўлган ҳудудларни мурид қилиб берибди. «Жойнамоз ҳам ўзингизда турсин», — деб уни ул зотга берибди. Шайхдан давр ўтганидан кейин жойнамозни Амир Темур Самарқандга олиб кетади. Ўша жойнамоз ҳозиргача бор. Туркистон Россия томонидан босиб олинганидан кейин бу жойнамоз Ленинград (ҳозирги Санкт-Петербург)даги Эрмитажга олиб кетилади. Жойнамоз «Амир Темурнинг жойнамози», деб аталади. Эрмитажда жойнамозни кўрганлар бор. Айтишларича, Амир Темур биринчи фотиҳасини Шайх ҳазратларидан олиб: «Магар Самарқанд тахтини эгалласам, Самарқанднинг бир йиллик хирожига шу ерда хонақоҳ, масжидлар қурдириб бераман», — деб ваъда қилган.

Амир Темур Самарқандни эгаллаганидан сўнг, ўз ваъдасининг устидан чиқиб, Шайх Шамсиддин ҳазратларига атаб, Самарқанднинг бир йиллик хирожига хонақоҳ, мадраса ва ҳужраларни қурдириб беради. Хонақоҳ шу кунларгача сақланиб қолган, аммо мадраса ва ҳужралар 20-йилларнинг ўрталарида ўрислар томонидан бузиб ташланган. Айни кунларда қадимий обида Шаҳрисабз тарихий обидаларни қайта тиклаш ва таъмирлаш қурилиш идораси томонидан қайтадан таъмирланмоқда. Таъмирлаш ишларида Китоб тумани ҳокими Ўктам ака Хидировнинг шахсан ўзи бош-қош бўлаётир.

Ўрта Осиё Россия томонидан босиб олинганидан кейин одатда подшо ёки улуғ кишилар қўйилган қадамжоларни у жойларда катта-катта бойликлар кўмилган, деган баҳонада тинтув қилишган. Хўжаиспарозда ҳам биринчи тинтув 1935 йили амалга оширилган. Қабрлар, хонақоҳлар текшириб кўрилади. 1959 йили иккинчи бор тинтув ўтказилади. Таниқли қадимшунос олима Г. А. Пугаченкова Шайх Шамсиддин қабри атрофидаги мармар тошлар остини кавлаб, тадқиқот ишлари олиб борган. Шу йиллари мақбара атрофидаги қабр тошларнинг катта қисми ўрганиш баҳонасида ташиб кетилади.

Тошларда Қуръони карим оятлари, шу ерда дафн этилган кишиларнинг номлари битилган эди. Учинчи тинтув 1966 йилда ўтказилади. Шунда кўк йўтал бўлганда, тошни қириб, кукуни ичилса, шифо топса бўладиган — чамаси 20 килолик тош Немова Нина Борисовна деган қадимшунос аёл томонидан олиб кетилганлигини қишлоқ одамлари гапириб юришади.

1943 йили Китоб тумани ижроия қўмитаси раиси муовини бўлиб ишлаган Мавров деган киши қишлоқдаги 83 та катта-кичик тутларни кесиб, ундан паровозга ўтин қилдиради. Шунда асо тут (Шайх ҳазратлари ҳассаларини ерга суқиб қўйганларида, у униб чиқади ва шунинг учун бу «асо тут» дейилади)ни кесаётганларида, арранинг ўрнидан қон отилиб чиққани ҳақида ривоят ҳам бор. Бундан қўрқиб кетган тутни қирқаётган одам ўша жойда ўлади. Арра тортишга яна бир кишини олиб келишади, у ҳам қўрқиб кетиб, ўлади. Шундан кейин тутни кесмасдан ташлаб кетадилар. Ҳозиргача ана шу тутнинг қолдиғи сақланиб қолган. Тутлардан 5-6 тасигина кесилмай қолган. Бир тутга тўққизта одамнинг қулочи аранг етади. Бундай тутлар Осиёнинг бошқа минтақаларида деярли учрамайди. Мутахассисларнинг фикрига қараганда, тут дарахти ўзига намликни тортиб, кўҳна ёдгорликларнинг емирилишига йўл қўймас экан.

Мавровнинг золимликларидан яна бири — мадраса ва ҳужраларнинг ғиштларини винзавод ва консерва заводи қурамиз, деб буздириб олиб кетган экан. Ҳозир шу мадраса ва ҳужраларнинг ўрни сақланиб турибди. Тақдирни қарангки, Мавров Қаршида бўлиб ўтган бир мажлисдан қайтаётганда, автомобил ҳалокатига учраб, ўша жойнинг ўзида ўлади.

Ҳозирги вақтларда Хўжаиспароз қишлоғида 200 хўжалик бўлиб, 1100 аҳоли истиқомат қилади. Аҳолиси асосан деҳқончилик ва чорвачилик билан шуғулланади. Қишлоқ зиёлилари ҳам халқ хўжалигининг турли тармоқларида унумли меҳнат қилаяптилар. Аҳолиси кўнгли очиқлиги, меҳмондўстлиги билан алоҳида ажралиб туради. Ҳазрати Шайхнинг авлодлари ҳозир ҳам шу қишлоқда истиқомат қилишади. Бу ерга олимлар, ёзувчилар, тарихчилар, журналистлар келиб, Шайх Шамсиддиннинг қабрларини зиёрат қиладилар. Оқсув дарёсининг тоза, тиниқ сувидан баҳраманд бўладилар.

Истардикки, Ҳазрат Башир, Ҳазрати Султон каби улкан зиёратгоҳлар қаторида Шайх Шамсиддин ҳазратлари ҳам сўлим зиёратгоҳларга айлантирилса, бу савоб ишдан кўплаб зиёратчилар баҳраманд бўлардилар. Бунинг учун ҳеч бўлмаганда, туман миқёсидаги хўжалик, корхона, жамоат ташкилотлари озми-кўпми, ҳиммат кўрсатишса, бу зиёратгоҳ анча обод бўлиб, диёримиздаги яна бир тарихий обиданинг умри узаярди.

* * *

Мана, Шайх Шамсиддин парранда ҳазратлари ҳақидаги баъзи лавҳалар билан танишдингиз. Ул зоти муҳтарам ҳақида тўлиқ тарихий китоб борлиги хусусида қишлоғимизнинг кўплаб кекса отахонлари гувоҳлик беришади. Қатағон йилларида бошқа китоблар билан бирга Шайх ҳазратлари ҳақидаги китоб ҳам бошқа ёқларга олиб кетилгани эҳтимолдан холи эмас. Ўтинчимиз шуки, кимда Шайх ҳазратлари ҳақидаги китоб сақланиб қолган бўлса, бу ҳақда хабар берсалар, минглаб кишиларнинг кўнгилларидаги армон ушалиб, шояд бундай савоб ишдан ул зоти муҳтарамнинг руҳлари ҳам шодумон бўлур эди.

Жўрахўжа ҚУДРАТУЛЛАХЎЖА ўғли

Азиз НЕСИН

ТАРБИЯСИ БЎЛМАСАЙДИ...

Ҳажвия

— Эҳ, сен ярамас!

Аёл мени нима учун қарғаётганини тушунмадим. «Кечирасиз, сизга нима қилдим?», деб сўрамоқчи бўлдим-у, бироқ ўзимни босдим.

— Яна кўзини лўқ қилади-я! Кўзингга кўрсатиб қўярдим-ку, тарбиям йўл бермаяпти-да...

Автобус тирбанд. Ҳамманинг кўзи бизда. Яхшиси нафасимни ютиб жимгина турганим дуруст, деган қарорга келдим. Аёлнинг эса жағи жағига тегмаяпти:

— Юзсиз!.. Ҳўкиз!.. Ярамас!.. Тўғри-да, қаёқданам бу тарбияли бўла қолсин! Қанақа оиладан экани шундоққина кўриниб турибди-ку!..

Икки марта гапга оғиз жуфтлаб: «Хоним, илтимос, ўзингизни қўлга олинг!», демоқчи бўлдим. Лекин яна ўзимни босдим.

— Туф-э, турқингга! Агар тарбиям бўлмаганда кўрардинг...

Дашномлар қулоққа чалина бошлади:

— Уят-э! Аёл киши билан шундай муносабатда бўлиш мумкинми?

— У ўзи нима қилибди?

— Бирор қилиқ қилгандирда.

— Балки оёғини босиб олгандир?

— Қаёқдан биласиз, эҳтимол, қўлига эрк бергандир.

Қани энди автобус тўхтасаю туша қолсам. Аёл эса худди пулемётдек тиним билмайди. Овозини ўчириб кўринг-чи...

— Уят-пуят йўқ! Ахлоқ-одобдан эса хабардор ҳам эмас! Аёл кишининг шаъни нималигини қаёқдан ҳам билсин бу! Афсус, тарбиям йўл қўймайди-да... Бўлмаса сенга кўрсатиб қўярдим-а!..

Бу бадбахтликни қаранг!.. Бирон нима қилганимдаям майлига эди!.. Агар чинчалоғимни тегизган бўлсам, турган жойимда тил тортмай... Мабодо, сал тегиб кетганимда ҳам айб мендами? Автобус мунақа тирбанд бўлса...

— Пасткаш! Шукур қил, тарбияли аёлга дуч келиб қолдинг. Бўлмаса сенга...

Жиққа терга пишдим.

— Бу муттаҳамлар атай тиқилинч автобусга чиқишади... Ҳу, яшшамагур!.. Ҳалиям бахтингга тарбия кўрган аёлман...

Чамаси, энди бошқа чидаб туролмайман. Менинг ўрнимда ҳатто тош бўлгандаям аллақачон портлаб кетиши турган гап эди.

— Бахтингга мен тарбия кўрган аёлман. Бўлмасам, оғзингни қулоғинггача йиртиб қўярдим-ку-я.

Шунча одамнинг ичида лоақал бирортаси менинг тарафимни олай демайди. Ҳамма унинг ёнини оляпти:

— Суйкалганга ўхшайдиёв...

— Аёл нима демасин ҳақ!

— Бунчалик эмас-да! Меъёрини билиш керак!

Аёл ниҳоят тинчиш ўрнига тобора қутуриб, қичқира бошлади:

— Эҳ-ҳ, сен, ярамас! Эҳ, сен муттаҳам! Агар шунчалик қистаб қолган бўлса жойини айтишим мумкин... ўшаққа бор... Тушундингми? Тушундингми? Худо ҳаққи, агар тарбиям бунақа бўлмаганда...

Йўқ. Етар. Ҳаддидан ошиш ҳам эви билан-да. Тирсакларим билан ўзимга йўл очиб аёлнинг ёнига яқинлашдим, қўлидан ушлаб:

— Хоним, — дедим, — айтинг, мен сизга нима қилдим?

Аёл хахолаб юборди:

— Одамлар! Манави пачоқ, рамақижонни кўринглар! Бу киши ҳам эркак эмиш. Қаёқдан бино бўлдинг? Наҳотки, сен ҳам эркак бўлсанг? Мен сенга гапирдимми? Фу! Қўтиринг билан қўшмозор бўлгур! Сенга ҳеч ким гапираётгани йўқ. Мен манави келишган, барваста йигитга гапиряпман...

Автобус навбатдаги бекатда тўхтади. Ундан қандай учиб чиққанимни билмайман. Аёл эса ҳамон қичқирарди:

— Қари рўдапо! Гапини қаранг, у ҳақда гапирган эмишман... Афсус, тарбиям йўл бермайди-да, бўлмаса эшитганингни эшитардинг!

Бу ёшдан расвоси бўлмаса керак. Ҳатто аёллар қарғишга ҳам арзитишмайди...

МАҲМУД БЎРОН таржимаси

Ҳусниддин ШАРИПОВ

АЁЛЛАР ШИМ КИЙГАН ЙИЛЛАРДА

Дердилар: доимо йигит фикр-ўйи
Кетмонда, мажлисда, ошу
биллярдда...
Сал-пал чўкмадими эрларнинг бўйи
Аёллар шим кийган ноёб йилларда?!

Ишда ҳам, ишқда ҳам аёлни юрак
Баландроқ эгарга ундаса керак,
Улоқбоп кийим-бош ўринли, демак,
Аёллар шим кийган асов йилларда.

Эр соқол-мўйлови гарчи азалий,
Сўзи мулойимроқ, қўли мазали,
Бўлиб қоларкансан мулоҳазали
Аёллар шим кийган тезоб йилларда.

Улар биз қатори бўлса-ку яхши,
Биз улар қатори бўлиб қолсак-чи?!
Чорла Алпомишни тезроқ, эй бахши,
Аёллар шим кийган бетоб йилларда.

Бири кам дунёнинг ёши томчилар,
Тиззасин ёпса қиз, киндик очилар,
Ишсиз қолиб кетди ҳатто совчилар
Аёллар шим кийган хуноб йилларда.

Ҳеч ким таҳликага тушмасин бироқ,
Ҳа, чархлаб турилса мия ва ўроқ,
Илм ҳам, хирмон ҳам ўсади тезроқ
Аёллар шим кийган шитоб йилларда.

Ёқимтой кўрсатиб хипча белини,
Қизлар шод этмоқчи бўлар элини...
Хўш, тийиб юрсинми чоллар тилини
Аёллар шим кийган сизбоп йилларда?!

Айланиб турибди ҳаётнинг чархи,
Бугун ўзгачадир ҳар қадам нархи,
Борар жойимизнинг лекин йўқ фарқи
Аёллар шим кийган ҳалқоб йилларда.

«Миниюбка асрин» кўрдим икки бор,
Шим ҳам гоҳ кенг бўлди, гоҳи
бўлди тор,
Минг шукр, тополдим инсофли бир ёр
Аёллар шим кийган сароб йилларда.

Дўстларим, ўчоқда ўчмасин олов,
Ошимиз пишириб бермайди биров,
Эрларнинг қўлидан тушмасин жилов
Аёллар шим кийган, чоп-чоп йилларда.

Музаффар ТУРСУНОВ

ЖАННАТИ ҚАССОБ

Ҳажвия

Таҳририятимизга келган бир хатни ўқиб беҳад шодланиб кетдим.

- Бор экан! — деб юборганимни ўзим ҳам билмай қолдим. — Ким айтади қассобларнинг бари ўғри, деб! Мана, бор экан-ку!

Хат жуда чиройли ёзилган, маълумотлар аниқ-тиниқ эди. Баъзи жумлалар тагини қалин чизиб қўйдим: «Қишлоғимиз қассоби худди дўхтирлардек оппоқ халат ва қалпоқ кийиб, ишга киришади. Умуман, касал, бўғоз, ориқ моллларни сўймайди. Сўйилган бўрдоқилар ич-бағрини оқар сувга ювмайди, заҳкашларга ташламайди. Сотувда таниш-билишлик қилмайди, суякларни битталаб ажратади. Муҳими, электрон тарози билан ишлайди: на тошдан, на нархдан уради. У бошқа қассоблардек, қадамини катта олмайди, камтарона яшайди. Машинаси ҳам, хотини ҳам битта».

— Э, қойил! — деб юбордим яна. Бўлар экан-ку! Сурати билан бериш керак буни. Бошқаларга ибрат бўлсин. Топиб олганмиз бечораларни танқидга мавзу қилиб. «Билмайсиз-да, ўртоқ муҳаррир, ана шунақа одамлар ҳам бор дунёда!» — дедим ўзимга ўзим.

Хатни қайта-қайта ўқиб чиқдим, яна сатрлар тагини чиздим: «Келиб кўришингиз мумкин, қассоблик Арабхона қишлоғининг қоқ марказида — раҳматли Кўзиоқсоқол ўтказиб кетган баҳайбат балхи тут қавагида жойлашган».

«Буни текшириб ўтирмаса ҳам бўлади» деб ўйладим. Нима учун ҳамманинг тўғрилигига ишониш мумкину, қассобга мумкин эмас? Ўзиям мақола ёзсак қора курсивда тердирамиз, кўринарли жойга берамиз. Қассоб укалар ҳам бир яйрасин-да, бу дунёда!

Ана бу ёзувлар эса янада мароқли эди: «Ўтган куни биз қишлоқ дўконида эътиборли бир воқеанинг гувоҳи бўлдик. Осиғлиқ сон гўшти устига чиройли қилиб ёзиб қўйилган қоғоз бор эди: «Соттивойнинг буқаси сўйилишдан олдин сал шамоллаган экан. Шундай бўлса ҳам мол дўхтири уни сўйиб сотишга рухсат берди. Яхши қайнатиб истеъмол қилган маъқул».

— Ё, тавба! — дейман ҳайратим ошиб. — Ана буни қассоб дейдилар!

Хатда яна бир муҳим далил келтирилган эди: «Қассобхонанинг кўзга кўринадиган жойида «Талаб ва таклифлар» дафтари ҳам илиб қўйилган. Унинг 17-бетидан кўчирма: «Ушбуга бармоқ босувчи мен — Чори бобо 89 баҳорни қаршилаганман. Қассоб укамиздан бир умр миннатдорман. У шогирди билан биз қарияларнинг уйма-уйига нимталанган, аниқ ўлчанган лахм гўштлардан юбориб туради. Пулини пенсиядан бериб турамиз. Шу сабаб, дўконда умуман эски гўшт қолмайди. Илойим, барака топсин».

— Бундан ортиғи бўлмайди! — дедим яна ўзимча хитоб қилиб. — Ҳа, бундан ортиғи бўлмайдида! Албатта, бериш керак. Шояд қолган қассобларга ўрнак бўлса.

Эртаси суратчини чақиртирдим. Унинг мошинасига ўтириб, Арабхонага йўл олдик. Хатни айнан берамиз, фақат сарлавҳани ўзгартириб, таҳририятдан бир шингил кириш сўзи қўшамиз, деган қарорга келдим.

Яхши кайфият билан айтилган ерга етиб келдик. Расмга ҳам ўзим туширмоқчи бўлиб, фотоаппаратни билагимга осилтириб олдим. Мана, ўша баҳайбат балхи тут дарахти. Лекин қассобхона қани? Кайфиятим учиб кетди! Тўрт тарафга аланглаб қарадим. Мустаҳкам бир занглаган темир қозиққа ўрнатиб қўйилган тахтадаги ёзувни мойли латта билан артиб, зўрға ўқидим: «Бу ерда Арабхона қишлоқ аҳолиси учун савдо уйи ва қассобхона қурилади. 1990 йил».

Афсус, тарвуз қўлтиқдан тушди. Ҳаётимда бугун катта бир воқеани кутган, тирик юрган жаннати қассобни кўрмоқчи эдим-а!

— Кетдик! — дедим суратчига. — Барибир бир куни уни учратамиз. Балки худди шу ерда қурилажак қассобхонада учратамиз. Кўрасиз, Арабхонадан албатта бундай одам чиқади. Кўнглим сезиб турибди буни. Албатта, шу ердан жаннати қассоб чиқади.

Шундан сўнг икки-уч кун бир нимани йўқотгандай паришонхотир юрдим. Лекин мен некбин одамман, биродарлар! Барибир, уни топаман. Жаннати қассобни умримда бир марта бўлса ҳам тириклигида учратаман!

КЕЛИШУВ

(интермедия)

— Шундай қилиб Жўрабой, эчкиларни боқиб юрипман, дегин?

— Ҳа.

— Эчкилар ҳам жуда тез кўпаядиган жонивор бўлар экanda, ҳар 6 ойда 2—3 талаб туғаберар экан, туғаберар экан, қарабсанки тез фурсатда кўпайиб кетишар экан.

— Бу йили қашқирлар улоқчалардан 10 тасини тинчитишди.

— Ҳа энди улар ҳам ўз насибасини ейдида. Ўзингни ишларинг қалай? Тўй-пўй масаласи яқинлашиб қолдими? Аданг нима деяптилар?

— Ҳеч нарса деётганлари йўқ.

— Бу ёғи чатоқ бўлиптию. Сен тенгилар уйланиб 1—2 та болалик ҳам бўлишди. Сен эса ҳамон эчкиларни боқиб юрипсан.

— Нима қил дейсиз?

— Кўзингни тагига олган бирорта қизинг борми?

— Йўқ.

— Бу ёғи ҳам хуржун экан-ку. Ҳа, майли ҳамма нарсани йўлини топиш мумкин, жиян. Кеча қўшнимиз Ҳосил ака, Тўрабой аканинг ўғли Жўрабойга мос бир қиз бор, деятгани қулоғимга чалинган эди, Ҳосил акани ишга соламиз, ўша қизни ҳал қиламиз. Энди сен билан шундай келишсак: адангни кўндириш, келин топиш ишларини мен ўз бўйнимга оламан. Сен эса бу хизматларим эвазига менга 2 та эчки берасан. Бу эчкиларни бирини мен келин топгани учун Ҳосил акага бераман.

— Адамга эчкилар масаласида нима дейман?

— Нима дер эдинг? Ўша қашқирлар олиб кетган 10 та улоқнинг ҳисобига 2 та эчкини ҳам қўшиб қўясанда. Қарабсанки сен хотинлик, мен эса 1 та эчкилик бўлиб қоламан...

Ҳусан АҲМЕДОВ

Дилфуза БЎРИБОЕВА

КЕТМОН

Бобо кетмон
қиши билан
Ер ковламас
тиши билан.
Дам олади,
иши йўқ.
Тергайдиган
киши йўқ.
Бизлар билан
иноқ яшар,
Баҳор чоғи
бўлса ҳашар.
Дадам билан
бирга бирга,
чиқиб кетар
дала-қирга.

ЧЕВАР

Қатнашиб тўгаракка,
Ҳунар ўрганиб олдим.
Мана, қаранг, кичкина
Чевар ҳам бўлиб қолдим.
Рўмолчага тикдим гул,

Ўзим ўқийман

«Қойил» деди кўрганлар,
Намуна деб деворга
Уни осиб қўйганлар.

УЛОҚЧА

Гул тўла ҳовлимизга
Кириб келди улоқча
Турфа гўзал гулларни
Бўлди тўйиб емоқчи.
Лекин йўқдир имкони —
Йўл қўймайди тикони.

ТАҚСИМОТ

Ҳиссадорлик жамиятининг устунлари бўлмиш раис, унинг ўринбосари, муҳандис ва хўжалик мудири каллаларини бир ерга ғужлаб, ёпиқ-яширин «маслаҳат мажлиси» ўтказишяпти. Корхонанинг эллик йиллик тўй-тантанасини муносиб нишонлаш режалаштирилган. Меҳнатда бўлсин, хулқ-атворда бўлсин, ҳаммага кўз-кўз қилиб келинган кишилар учун камёб ва қимматбаҳо мукофотлар ҳозирлаб қўйилган.

— Қани, сервизларни бир кўриб қўяйлик-чи, — қизиқди раис.

Хўжалик мудири хона бурчагига териб қўйилган сервиз ўрамларидан бирини чапдастлик билан олди-да, стол устига қўйиб, боғичини очди: олтин сувида нақшланган хитойи чойнак-пиёлалар, товус расми чизилган гулдор товоқ ва ликопчалар қандил шуъласида ял-ял товланарди.

— Оҳ-ҳа. Зўр-ку. Жуда зўр! — деди раис кўзлари ўйнаб, — нечта олдиларинг?

— Айтганингиздай ўнтада, Одил Умарович. Қаранг, манови кулдону, қанддонларни қаранг. Кўзни олади-я. Ўзиям топгунча она сутим оғзимга кеб кетди, — мақтанди хўжалик мудири.

— Ҳимм... Кимларга берамиз буни?

— Рўйхати бор, Одил Умарович, ўзингиз тузиб бергансиз.

— Қиҳм-қиҳм... Да-а... — жағини силаб қолди Одил Умарович, сервиздан кўз узмай, — шу... уйдагилар бир ҳафтадан бери, худди мана шунақа сервиз сўраб...

Хонадагилар дарров бир-бирлари билан кўз уриштириб олишди.

— Биттасини қолдириб қўяверамиз-да. Нима, дадамиз урармиди, тўғрими?

Хўжалик мудирининг бу гапини ҳамма «бир овоздан» маъқуллади:

— Тўғри, чўмич ўз қўлимизда-ку.

Шу билан масала ҳал бўлгандек эди. Лекин сервизни яна тугунлаб қўйишаётганида, ўринбосар минғирлаб қолди:

— Энди, ўртоқлар. Мениям оғир аҳволдан қутқариб қўймасаларинг бўлмайди. Илонбоши-қариндошлардан бири катта тўй қиляпти.

— Ўзи мукофотбоп деб, асл совғабоп нарсаларни олиб кебсиз, Ориф ака, — ҳазил аралаш юрагини ёра бошлади бош муҳандис. — Қаердан топганингизни айтинг, менгаям битта шунақаси керак эди.

— Ўзимгаям битта топиб беринг, — деб худонинг зорини қилдим. Тижоратчи тушмагур бори шу деб туриб олди, — тушунтирган бўлди хўжалик мудири.

Хона бир зум сув сепгандай жимиб қолди. Ҳамма боши берк кўчадан қандай чиқишни ўйларди.

— Ўртоқлар, — ниҳоят ҳаммани оғзига қаратди муҳандис, — чуқурроқ ўйлаб кўрайлик. Илғорларга шу сервизни бериш шартми?

— Тўғри, — баравариға уни қувватлаб чиқишди бошқалар. Бу гап Одил Умаровичга мойдек ёқиб тушди чоғи, енгил тортиб, жилмайиб қўйди.

...Корхона ташкил топганлигининг ярим асрлик тўйи бағоят хурсандчилик билан ўтди. Ишлаб чиқариш илғорларидан ўн киши «Фахрий ёрлиқ»лар билан тақдирланишди.

М. АБДУКАРИМОВ

ШАРҚ ЮЛДУЗИ

Журналларни варақлаганда

Янги ерлар очиб, ризқ-руз ундирган миришкорнинг меҳнати одам боласининг қиладиган барча хайрли ишлари орасида энг қутлуғи, энг савоблисидир. Журналнинг янги 4-сони «Бу куннинг гапи» рукнида берилган Қурбон Муҳаммадризонинг «Қалбга туташ тўлқинлар» публицистик мақоласи билан очилган. Ўқувчи қалбига ҳам эзгулик тўлқинларини сингдирадиган даражада ўқишли ёзилган мақолада хоразмлик фидойи инсон Йўлдош Худойбергановнинг мухтасар ҳаёт-фаолияти, ибратли умри баён этилган.

«Шарқ юлдузи»нинг мазкур сонида турли авлодга мансуб, хилма-хил услубларда ижод қилаётган таниқли ҳамда навқирон шоирлар ижодидан намуналар эълон этилган: Гулчеҳра Нурнинг «Мен - сенинг оғриқли кўзларинг», Ўткир Раҳматнинг «Шамол каби ўтмоқда умр» туркумлари, Абдумажид Азим, Илҳом Аҳрор машқлари қайсидир даражада бугунги шеъриятимизда кечаётган изланишларни ўзида акс эттиради. Ёшликка хос эҳтиросли ишқ изтироблари, кўнгил қийноқлари Нодир Жонузоқнинг «Нилуфар» номли достонида акс этган.

Улуғ мутасаввуф шоир Мавлоно Жалолиддин Румийнинг «Маснавий-и маънавий» китобидан таниқли шоир Миразиз Аъзам таржимасида берилган маснавийлар ҳам журналнинг ушбу сонидан жой олган.

Маълумки, улуғ сиймолардан бири Бобораҳим Машраб шахси ва ижодиёти барча даврларда ижодкорларни ғоятда қизиқтириб келган. Ёзувчи Хайриддин Бегматнинг тарихий «Меҳрибоним қайдасан» номли романи журналнинг шу сонидан эълон қилина бошланган. Атоқли адиб Пиримқул Қодиров романга ёзган мухтасар сўзида, жумладан, шундай дейди: «Хайриддин Бегмат асарининг долзарб аҳамияти шундаки, муаллиф Машрабнинг адолат учун кураши ва фожиавий тақдири орқали ўша даврдаги мураккабликларни кўрсата олади». Фаол ёзувчиларимиздан Абдуқаюм Йўлдошнинг «Сўқир», «Эътироф» ҳикояларида «аллақачон англаб, тушуниб етган ҳақиқатларимизни тан олиш, уларга амал қилиш» нечоғли қийин кечиши - инсон қалбининг сўқир майллари ҳақиқатни очиқ-ойдин эътироф этишга халал бериши ҳоллари таъсирчан кўрсатилган.

Ўқувчиларга журналнинг аввалги сонларида тақдим этилган Усмон Азимнинг «Алпомиш» кинодостони ва Тоҳир Маликнинг «Мурдалар гапирмайдилар» қиссасининг якуний қисмлари ҳам 4-сонда босилган. Бу асарлар нашр мухлисларида жиддий қизиқиш уйғотган бўлиши эҳтимолдан холи эмас. Тоҳир Малик қисса якунида мазкур асарида баён қилмоқни ният этган муддаосини шундай изҳор этган: «Зулмдан қочмоқликнинг, зулмга нафрат қилмоқликнинг йўлларидан бири - зулм аслан қандай эканини яхшироқ ва аниқроқ кўриш, англаш, таҳлил қилмоқликдир. Нафс келажаги - зулмдир, зулмнинг келажаги эса - хорликдир. Биз ана шу оддий ҳақиқатни баён қилмоқчи бўлдик».

Адабиётшунослар Юсуфали Шоназаровнинг «Бадиият талқинлари» ва Баҳодир Каримнинг «Меҳробдан чаён»ни ўрганиш» сарлавҳали адабий-танқидий мақолалари Абдулла Қодирий асарлари бадииятини янгича ўрганишга бағишланган.

Миллий равнақимизнинг етакчи омили - юксак маънавият билан боғлиқ. Истиқлол масъулиятини теран тушунадиган авлодни камол топтириш муаммолари қаламга олинган профессор Иброҳим Хўжамуродовнинг «Истиқлол ва маънавият» мақоласида, «Камолот» жамғармаси совриндори, ҳуқуқшунос Гулчеҳра Маткаримова ва ТошДУ аспиранти Тожи Норовнинг чиқишларида ёшлар - ҳуқуқ ва ватанпарварлик мавзуларида мулоҳаза юритилади. «Ёшлик» журналининг жорий йилдаги 4-сони ана шу мақолалар билан очилади.

Бир-бирига ўхшамаган талантли шоирлар Турсун Али, Исроил Субхон, Нурилла Остон ва Барно Эшпўлатовнинг янги шеърий машқлари назм ихлосмандларига аталган. Ҳозирги ўзбек насрининг истеъдодли ёш вакилларидан Тўхтамурод Рустам ўзининг илк романини журналга тақдим этган. «Ёшлик»нинг янги сонида ёзувчининг «Капалаклар ўйини» номли романининг дастлабки қисми билан танишасиз.

«Моҳият» рукнида турк олими Нашъат Чиғатойнинг «Ваҳҳобийлик» мақоласи Миразиз Аъзам таржимасида эълон қилинган. Журналхонлар ушбу мақолада ваҳҳобийлик ҳақидаги кўп саволларига жавоб топишади. Инглиз ёзувчиси Кетрин Менсфилднинг «Бир пиёла чой» ҳикоясини аслиятдан Нилуфар Муҳамедова таржима қилган.

Шоир Вафо Файзуллонинг «Қўлёзмалар ёнмайди» сарлавҳали мақоласида машҳур адиб Михаил Булгаковнинг «Уста ва Маргарита» романи мутолаасидан олинган таассуротлар, чиқарилган хулоса ва фикр-мулоҳазалар баён этилган. Филология фанлари номзоди Робия Ражабова уюштирган «Навоийни англаш» гурунгида Алишер Навоийни англаш ҳозир қай даражада, улуғ шоир ижодидан баҳрамандлик қониқарлими, деган саволларга жавоб қидирилади. Суҳбатда таниқли адабиётшунос олимлар, мунаққид ва ўқитувчилар иштирок этишиб, бу масалада ўз фикр-мулоҳазаларини баён этишган.

Шунингдек, журналнинг ушбу сонида Муҳандиснинг «Бегона шаҳарнинг номозшомлари» қиссаси якуни билан танишасиз.

МУАССИСЛАР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МАДАНИЯТ ИШЛАРИ ВАЗИРЛИГИ, ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ
* * *
НОШИР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ «ШАРҚ» НАШРИЁТ-МАТБАА КОНЦЕРНИ

Ўзбекистон АДАБИЁТИ ва САНЪАТИ
ÖZBEKISTON ADABIYOTI VA SAN'ATI
1999 йил

Манзилимиз: Тошкент — 700083, Матбуотчилар кўчаси, 32
Қабулхона — 133-52-91
Танқид ва адабиётшунослик, санъат бўлимлари: 136-56-48
Назм-наср бўлими: 136-56-50
Ижтимоий бўлим: 136-55-78

Бош муҳаррир Аҳмаджон МЕЛИБОЕВ

Редакцияга келган қўлёзмалар таҳлил этилмайди ва муаллифларга қайтарилмайди. Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқланиши мумкин.
Навбатчи муҳаррир — Маҳмуд Бўронов

«Шарқ» нашриёт-матбаа концерни босмахонаси.
Манзили: Тошкент шаҳри, «Буюк Турон» кўчаси, 41-уй

Босишга топшириш вақти—21.00. Босишга топширилди 19.30.

Рўйхатдан ўтиш тартиби № 24. Буюртма Г. — 0717. Ҳажми — 3 босма табоқ. Газета IBM компютерида терилди ва саҳифаланди. Нашр кўрсаткичи — 222. Ташкилотлар учун — 223. 1 2 3 4 5 6

ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ

СОТУВДА НАРХИ ЭРКИН

Тиражи—8840.